

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้มีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) แนวคิดและทฤษฎี (2) วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา และ (3) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบของการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง “การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทยและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ไทย-จีน” โดยแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้ คือ

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎี ประกอบด้วย 4 แนวคิด คือ แนวคิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) แนวคิดปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economical Factors) แนวคิดปัจจัยทางการเมือง (Political Factors) และแนวคิดปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Factors) โดยมีสาระสำคัญดังนี้ คือ

2.1.1 แนวคิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เป็นการอธิบายแรงจูงใจการลงทุนที่เกี่ยวกับการลงทุน ประกอบด้วยทฤษฎีหลายทฤษฎี โดยแต่ละทฤษฎีอธิบายแรงจูงใจที่แตกต่างกันไป ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีมี 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Industrial Organization Theory) ทฤษฎีวัฏจักรของผลผลิต (Product Cycle Theory) ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง (Location Theory) และทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุน (Eclectic Theory)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงมีพัฒนาการมานานแล้ว แต่เริ่มมีการพัฒนามาเป็นแนวความคิดการลงทุนนั้น ตั้งแต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 โดย Ohlin¹ และ

¹ B. Ohlin, Interregional and International Trade (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967).

Nurkse² ซึ่งได้อธิบายว่า การเคลื่อนย้ายเงินทุนจากต่างประเทศเกิดขึ้นได้เนื่องจากมีความแตกต่างของอัตราดอกเบี้ยระหว่างประเทศ โดยเงินทุนจะเคลื่อนย้ายจากประเทศที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าไปยังประเทศที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่า ซึ่งเป็นการอธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดการลงทุนทางอ้อมหรือการลงทุนซื้อหลักทรัพย์ระหว่างประเทศ แต่ก็ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดผู้ลงทุนจึงต้องไปดำเนินธุรกิจในประเทศ และทำไมการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจึงเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งสองทิศทาง เช่น การที่บริษัทสหรัฐอเมริกาลงทุนในประเทศญี่ปุ่นด้วยการเป็นเจ้าของและบริหารบริษัทด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันบริษัทญี่ปุ่นก็เข้าไปลงทุนในประเทศสหรัฐอเมริกาเช่นกัน เป็นเหตุให้ทฤษฎีนี้สามารถอธิบายแรงจูงใจที่ผู้ลงทุนตัดสินใจออกไปลงทุนในต่างประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้นในการวิจัยจึงมีการพิจารณาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

2.1.1.1 ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Industrial Organization Theory)

การอธิบายแรงจูงใจการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เริ่มจากแนวคิดของ Hymer³ ซึ่งได้อธิบายว่า การที่ผู้ลงทุนจากประเทศพัฒนาแล้วทำการเคลื่อนย้ายการลงทุนออกไปยังประเทศกำลังพัฒนา เป็นเพราะบริษัทมีความได้เปรียบที่เหนือกว่าในด้านความรู้ข่าวสาร การตลาด ทรัพยากร กฎหมาย การเมือง ภาษาและวัฒนธรรม และสิ่งอื่นๆ ที่ทำให้บริษัทต่างประเทศมีความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการ (Ownership or Competitive Advantages) เหนือคู่แข่งในประเทศหรือเหนือกว่าบริษัทในประเทศ เช่น ความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของเทคโนโลยี (Access to Superior Technology) ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ การบริหาร และการจัดการ เป็นต้น

ในเรื่องความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการ ซึ่งเป็นแรงจูงใจการลงทุนในต่างประเทศ โดย Lall และ Streeten⁴ ได้แบ่งความได้เปรียบดังกล่าวออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ (1) ความได้เปรียบที่ก่อให้เกิดอำนาจผูกขาด เนื่องจากมีคู่แข่งชั้นน้อยราย (Oligopolistic Advantage) กล่าวคือ บริษัทผู้ลงทุนต่างชาติรายใหญ่มีความได้เปรียบเหนือกว่าบริษัทในประเทศ

² R. Nurkse, "Causes and Effects of Capital Movements," in International Investment, Equilibrium and growth in the World economic essays, Edited by Ragnar Nurkse (Cambridge: Mass., Harvard University Press, 1961), pp. 1-21.

³ Stephen H. Hymer, "The International Operations of National Firms: A Study of Foreign Direct Investment," (Cambridge: Mass., M.I.T. Press, 1976).

⁴ Sanjaya Lall and Paul Streeten, Foreign Investment, Transitionals and Developing Countries (London and Basingstoke: Macmillan, 1977), pp. 20-28.

และบริษัทต่างประเทศ ได้แก่ ความได้เปรียบด้านทุน การจัดการ เทคโนโลยี การตลาด แหล่งวัตถุดิบ ความได้เปรียบจากความประหยัดต่อขนาดการผลิต ความได้เปรียบในอำนาจการต่อรองและอำนาจทางการเมือง (2) ความได้เปรียบจากข้อหนึ่งดังกล่าว ได้กระตุ้นให้เกิดการลงทุนโดยตรงแทนที่จะหาประโยชน์จากความได้เปรียบทางอื่น เช่น การผลิตในประเทศเพื่อการส่งออก ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจว่าจะลงทุนโดยตรงหรือจะผลิตเพื่อการส่งออก ได้แก่ ต้นทุนการผลิต นโยบายของรัฐบาล ความสำคัญของตลาด การแข่งขันในตลาดและวัฏจักรของผลิตภัณฑ์ และ (3) ความได้เปรียบของการลงทุนโดยตรงที่มีเหนือการขายสิทธิบัตร ได้แก่ ขนาดของตลาด ความเสี่ยงในการลงทุน ความสามารถในการรักษาความลับทางเทคโนโลยี โครงสร้างของตลาด อุตสาหกรรม การจัดการองค์การธุรกิจ และนโยบายของประเทศผู้รับการลงทุน เป็นต้น

ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรมอธิบายว่า การลงทุนในต่างประเทศเกิดขึ้นเนื่องจากองค์การธุรกิจมีความได้เปรียบบางประการเหนือคู่แข่งภายในประเทศ ซึ่ง Kindleberger⁵ ถือว่าการลงทุนโดยตรงเกี่ยวข้องกับทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Theory of Industrial Organization) มากกว่าทฤษฎีการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศ (Theory of Capital Movements) ทั้งนี้เพราะการลงทุนในต่างประเทศเป็นการดำเนินงานโดยอาศัยปัจจัยการผลิตในต่างประเทศและอยู่ห่างไกลศูนย์กลางในการตัดสินใจ (Decision-Center) ดังนั้น ผู้ลงทุนต้องมีข้อได้เปรียบบางประการเพื่อชดเชยข้อเสียเปรียบต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นความได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยี การจัดการ เป็นต้น ทำให้ผู้ลงทุนมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งและสามารถเอาชนะคู่แข่งได้ หมายความว่าผู้ลงทุนจะเป็นผู้มีอำนาจผูกขาดนั่นเอง

การลงทุนโดยตรงเป็นผลมาจากการขยายกิจการเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน โดยมีสาเหตุมาจากโครงสร้างตลาดมีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ ซึ่ง Caves⁶ ได้กล่าวว่า การขยายกิจการมีทั้งการขยายกิจการในแนวนอนและการขยายกิจการในแนวตั้ง สำหรับการขยายกิจการในแนวนอน (Horizontal Direct Investment) มีเหตุผล คือ การลงทุนมีความต้องการที่จะแสวงหาผลประโยชน์จากความได้เปรียบในสินทรัพย์ที่มีลักษณะพิเศษที่ธุรกิจมีความเป็นเจ้าของอยู่เหนือกว่าผู้อื่น เช่น สินค้าได้รับการคุ้มครองจากสิทธิบัตร ตราหรือเครื่องหมายการค้า หรือเป็นสินค้าที่มีความแตกต่างจากของผู้อื่น มีเทคนิคการผลิต การวิจัยและการพัฒนา การโฆษณา

⁵ C.P. Kindleberger, *American Business Abroad* (New Haven, Connecticut: Yale University Press, 1969).

⁶ Richard E. Caves. "International Corporations: The industrial economic of foreign investment," *Economica, New Series* 38 (February 1971):1-27.

ความมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของพนักงานและบุคลากร การได้เปรียบจากค่าใช้จ่ายการขนส่งและภาษีศุลกากร เป็นต้น ในกรณีนี้คือการที่บริษัทได้ส่งสินค้าเข้าไปขายในต่างประเทศก่อนต่อมาจึงขยายกิจการไปยังต่างประเทศที่เคยส่งสินค้านั้น ๆ ในส่วนของการขยายกิจการในแนวตั้ง (Vertical Direct Investment) มีเหตุผล คือ ปัจจัยของการแข่งขันไม่สมบูรณ์ มีการลดความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนอันเกิดจากตลาด หรือตลาดมีผู้ผลิตรายใหม่ เพื่อกีดกันไม่ให้ผู้ประกอบการรายอื่นเข้ามาแข่งขันด้วย การควบคุมแหล่งปัจจัยการผลิตจึงส่งผลให้ผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้าแข่งขันต้องเสียต้นทุนการผลิต จนไม่สามารถเข้าแข่งขันด้านราคาและต้องเลิกการผลิตในที่สุด การขยายกิจการในกรณีนี้เพื่อต้องการแสวงหาหรือควบคุมแหล่งวัตถุดิบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการผลิตสินค้าของบริษัท เป็นความได้เปรียบอย่างหนึ่งในการมีแหล่งวัตถุดิบที่แน่นอน

นอกจากนี้ การอธิบายเหตุผลการลงทุนโดยตรงภายใต้ตลาดการแข่งขันไม่สมบูรณ์ หรือตลาดที่มีคู่แข่งน้อยราย (Oligopolistic Market) ซึ่ง Knickerbocker⁷ ได้กล่าวว่า ผู้ลงทุนจะสร้างความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางประการจากการเป็นเจ้าของวัตถุดิบ (Privileged Access to Raw Material) การควบคุมการผลิต กระบวนการผลิต และศักยภาพ (Availability) ในประเทศผู้รับการลงทุน ซึ่งเป็นความได้เปรียบจากการเป็นเจ้าของสินทรัพย์ของผู้ลงทุน เพราะการพัฒนาความรู้ ความชำนาญพิเศษในผลิตภัณฑ์ (Product-Specific Capabilities) ประโยชน์ในการเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม นวัตกรรมและเทคโนโลยี ความได้เปรียบที่สามารถสร้างขึ้นภายในบริษัท หรือการขายสิทธิบัตร (Licensing) ทางเทคโนโลยีแก่บริษัทคู่แข่งต่างชาติหรือการซื้อจากบริษัทต่างชาติ หรือการทำให้เป็นบรรษัทข้ามชาติ การสร้างโอกาสในการเป็นเจ้าของแหล่งปัจจัยการผลิตระดับโลก ความสามารถในการจัดหา ความเป็นเจ้าของสินค้าที่เป็นที่ต้องการ (Favored Access) แก่ตลาดต่างประเทศ ความสามารถในการกระจายหรือลดความเสี่ยง ประโยชน์จากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการของผู้ลงทุนหากความได้เปรียบเหล่านี้ยิ่งมาก แรงจูงใจที่ผู้ลงทุนจะเอาเปรียบผู้ลงทุนรายอื่นในตลาดระหว่างประเทศก็จะยิ่งมากขึ้นด้วย

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรมสามารถใช้อธิบายเหตุผลของการลงทุน ว่ามีแรงจูงใจการลงทุนเพื่อใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการ แต่ทฤษฎีนี้ยังถูกวิจารณ์ว่ามีข้อบกพร่องในการอธิบายการลงทุนอยู่หลายประการ คือ ไม่สามารถ

⁷ F.T. Knickerbocker, Oligopolistic Reaction and Multinational Enterprise (Boston: Graduate School of Business Administration, Harvard University Press, 1973), p. 54.

อธิบายให้เห็นว่าเหตุใดการลงทุนเมื่อมีความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการ จึงได้เลือกทำการลงทุนในต่างประเทศมากกว่าการหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น การลงทุนผลิตสินค้าในประเทศของตนแล้วทำการส่งออกหรือการขายสิทธิอนุญาตในการผลิต (Licensing) ให้กับผู้ลงทุนในต่างประเทศ นอกจากนี้ ในเรื่องการลงทุนโดยตรงเพื่อได้ตอบคู่แข่งในตลาดผู้แข่งขันน้อยราย ก็มีได้อธิบายแรงจูงใจที่ทำให้นักลงทุนรายแรกหรือนักลงทุนผู้นำ (Leading Investor) ออกไปลงทุนในต่างประเทศ

2.1.1.2 ทฤษฎีวัฏจักรของผลผลิต (Product Cycle Theory)

ทฤษฎีวัฏจักรของผลผลิต เป็นการอธิบายการลงทุนระหว่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศ ภายใต้ทฤษฎีนี้ Vernon⁸ ได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศที่เป็นไปตามวัฏจักรของผลผลิต โดยสามารถแบ่งได้ 3 ช่วง คือ (1) ช่วงแนะนำผลผลิตใหม่ (The New Product Stage) เป็นช่วงของกระบวนการผลิตและพัฒนาสินค้า ซึ่งการผลิตจะเริ่มขึ้นในประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและวิทยาการค่อนข้างสูง (The Most Advanced Country) เช่น สหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นมาจำเป็นต้องอาศัยทุนและเทคโนโลยีในการค้นคว้าวิจัย ดังนั้นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเท่านั้นจึงจะสามารถผลิตสินค้าใหม่ออกมาได้ โดยมีการลงทุนในประเทศของตนและทำการผลิตเพื่อตลาดในประเทศเท่านั้น ทั้งนี้เพราะในระยะแรกของการนำสินค้าเข้าตลาด ตัวสินค้ายังไม่ได้เป็นสินค้ามาตรฐานเดียว (Unstandardized Product) ซึ่งมี Price-Elasticity of Demand ต่ำ จึงมีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนค่อนข้างสูง ดังนั้นผู้ผลิตสินค้าใหม่จึงจำเป็นต้องเลือกแหล่งลงทุนที่มีความใกล้ชิด เพื่อให้การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ซื้อ ผู้ขาย ผู้บริโภค ผู้ขายวัตถุดิบ ผู้ขายปลีกและผู้ขายส่ง เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (2) ช่วงผลผลิตเติบโตเต็มที่ (The Maturing Product Stage) ในช่วงนี้ ผลผลิตเริ่มได้มาตรฐานในระดับหนึ่ง ความเสี่ยงและความไม่แน่นอนต่างๆ เริ่มลดลงโดยเฉพาะเรื่องตลาด ทำให้สามารถคาดคะเนเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตได้อย่างถูกต้องมากขึ้น ผู้ผลิตจึงหันมาให้ความสนใจกับต้นทุนสินค้า โดยผลิตสินค้าที่มีความประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) หรือสินค้าที่มีต้นทุนต่อหน่วยในการผลิตลดลง ส่งผลให้ราคาผลผลิตมีราคาถูกลง ตลาดมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นทั้งตลาดในประเทศและตลาดในประเทศก้าวหน้าอื่น ๆ โดยจะเห็นได้ว่ากลุ่มประเทศยุโรปจะเป็นกลุ่มประเทศแรกที่เป็น

⁸ Raymond Vernon, "The location of economics Activity," in Economic Analysis and the Multinational Enterprises, ed. John H. Dunning (London: Allen and Unwin, 1974), pp. 89-114.

ผู้รับการลงทุน (First Recipients of Foreign Direct Investment) จากนักลงทุนในประเทศสหรัฐอเมริกา (3) ช่วงผลผลิตได้มาตรฐาน (The Standardized Product Stage) เป็นช่วงที่ผลผลิตเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน เทคโนโลยีการผลิตอยู่ในระดับเดียวกัน สิ่งสำคัญจึงอยู่ที่ต้นทุนในการผลิต ผู้ผลิตจึงพยายามแสวงหาแหล่งที่ตั้งที่ทำให้เสียต้นทุนการผลิตต่ำลง โดยเฉพาะต้นทุนแรงงาน เพื่อให้สามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ ซึ่งแหล่งต้นทุนแรงงานจะอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาดังนั้นในช่วงนี้นักลงทุนจะหันไปลงทุนในประเทศกำลังพัฒนามากขึ้น และสินค้าที่ผลิตได้จากประเทศเหล่านี้จะถูกส่งกลับมายังประเทศของผู้ลงทุน และประเทศก้าวหน้าอื่น ๆ

2.1.1.3 ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง (Location Theory)

ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งเป็นอีกทฤษฎีหนึ่ง ซึ่งอธิบายแรงจูงใจที่บริษัทเลือกลงทุนในประเทศหนึ่งมากกว่าในประเทศอื่น ๆ ภายใต้ทฤษฎีนี้ Buckley⁹ ให้ความสำคัญกับความแตกต่างในปัจจัยแหล่งที่ตั้ง (Location Factor) ระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับการลงทุน เนื่องจากแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมของการลงทุนมีความสำคัญกับการลดต้นทุนให้ต่ำสุด (Cost Minimization) หรือการทำให้กำไรสูงสุด (Profit Maximization) กล่าวคือ เมื่อกำหนดระดับความต้องการซื้อสินค้าอยู่ที่หน่วยผลิตที่มีเป้าหมายเพื่อต้องการกำไรสูงสุดแล้วก็จะเลือกทำการผลิตในแหล่งที่ตั้งที่ทำให้ต้นทุนรวมต่ำสุด โดยจะเห็นได้ว่า ประเทศที่สามารถดึงดูดการลงทุนจะต้องมีความได้เปรียบเฉพาะบางประการในแหล่งที่ตั้ง (Local-Specific Advantages) ที่จะกำหนดแรงจูงใจในการลงทุนโดยตรง

ประเทศผู้รับการลงทุนย่อมมีความได้เปรียบในด้านปัจจัยสถานที่ที่เหนือกว่าประเทศผู้ลงทุน ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งมีความสัมพันธ์กับอุปทาน คือปัจจัยต้นทุน (Cost Factor) และอุปสงค์ คือปัจจัยตลาด (Market Factor) ที่มีอิทธิพลต่อการผลิต การวิจัยและการพัฒนา และการบริหารธุรกิจ ดังนั้น ประเทศผู้รับการลงทุนจะเป็นเจ้าของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในแหล่งที่ตั้งเหนือประเทศผู้ลงทุน โดยประเทศผู้รับการลงทุนจะดึงดูดให้ผู้ลงทุนมาตั้งบริษัท เพื่อใช้ประโยชน์จากความได้เปรียบในแหล่งที่ตั้ง ความได้เปรียบนี้เกิดขึ้นเนื่องจากประเทศผู้รับการลงทุนมีค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ มีวัตถุดิบอุดมสมบูรณ์ มีการปกป้องการค้าโดยใช้ภาษีศุลกากรและไม่ใช้ภาษีศุลกากร (Tariff and Non Tariff) การเป็นสมาชิกในเขตการค้าหรือเขตการ

⁹ Peter J. Buckley, "A Critical View of Theories of the Multinational Enterprise," in The Economic Theory of the Multinational Enterprise, ed. Peter J. Buckley and Mark Casson (London: Macmillan Press, 1985), pp. 11-15.

ลงทุน เป็นต้น ดังนั้น ทฤษฎีแหล่งที่ตั้งไม่เพียงแต่จะเปรียบเทียบต้นทุนที่ผู้ลงทุนจะต้องเผชิญและ การเลือกแหล่งที่ตั้งเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการขยายการลงทุนไปยังต่างประเทศด้วย

นอกจากนี้ Dunning¹⁰ ยังอธิบายถึงลักษณะของการลงทุน ซึ่งการลงทุนนี้สามารถ ขยายข้ามพรมแดนเพื่อลงทุนและผลิตสินค้าในต่างประเทศ ประโยชน์ของแหล่งที่ตั้งไม่เพียงแต่จะ ให้ความสำคัญด้านต้นทุนของบริษัทในการเลือกสถานที่ลงทุนเท่านั้น Dunning ยังพิจารณาถึง แรงจูงใจของบริษัทในการขยายการลงทุน ซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย คือ

(1) ปัจจัยทรัพยากร วัตถุดิบและปัจจัยการผลิตต่างๆ (Availability and Cost of Input) เป็นหลักประกันที่ผู้ลงทุนจะเลือกสถานที่ลงทุน การกำหนดให้มีต้นทุนทางธุรกรรมและช่วง ของปัจจัยที่มีความแตกต่าง (Range of Different Factor Endowments) หรือราคาปัจจัย (Factor Prices) หน่วยผลิตที่มีผลต่อการกำหนดตลาดสินค้าและการบริการต้นทุนที่ต่ำ ในการเลือกแหล่ง ที่ตั้งการผลิต ผู้ลงทุนจะพิจารณาแหล่งทรัพยากรและต้นทุนการผลิตเป็นเป้าหมายแรก นอกจากนี้ ปัจจัยแรงงานก็นับเป็นมูลเหตุสำคัญในประเทศกำลังพัฒนา โดยผู้ลงทุนจะขยายการลงทุนไปยัง ประเทศกำลังพัฒนาที่มีต้นทุนแรงงานต่ำกว่า หรือเป็นแหล่งปัจจัยการผลิตที่ประเทศตนขาด แคลน

(2) ปัจจัยตลาด (Market Factor) เป็นหลักการที่ผู้ลงทุนจะได้รับประโยชน์จากการ เลือกสถานที่ที่ใกล้กับตลาด เพราะจะทำให้ธุรกิจสามารถเข้าถึงแหล่งตลาดได้ดี ลดต้นทุนค่าขนส่ง และหลีกเลี่ยงอุปสรรคต่าง ๆ ที่ประเทศผู้รับการลงทุนตั้งขึ้น ปัจจัยตลาดมีด้วยกันหลายอย่าง เช่น ขนาดของตลาด การเจริญเติบโตของตลาด ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสภาพการแข่งขันใน ตลาด ที่มีผลต่อศักยภาพของบริษัทในการได้เปรียบทั้งจากการประหยัดต่อขนาด ทั้งที่เป็นการ ผลิต (Production) และที่ไม่ใช่การผลิต (Non-Production) ซึ่งมีผลต่อการจูงใจการลงทุน กล่าวคือ หากตลาดประเทศผู้รับทุนมีขนาดใหญ่และมีอัตราการขยายตัวในลักษณะของการเติบโต ก็จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ลงทุนตัดสินใจลงทุนในประเทศผู้รับการลงทุน

(3) ปัจจัยอุปสรรคการกีดกันทางการค้า (Bypassing Trade Barriers) นโยบายของ ประเทศผู้รับการลงทุนมีผลสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจ การตัดสินใจระหว่างทางเลือกที่จะส่งออก และการลงทุน บางครั้งการลงทุนก็ถูกกระตุ้นเข้าไปในประเทศที่ไม่มีการกีดกันทางการค้า และ ผลผลิตถูกส่งออกไปประเทศที่มีการกีดกันการค้า ดังนั้น การตั้งกำแพงภาษีที่สูงและการจำกัด โควตาการนำเข้าจะเป็นตัวผลักดันให้ธุรกิจที่เคยเป็นผู้ส่งออกหันมาลงทุนโดยตรง เนื่องจาก

¹⁰ John H. Dunning, "The Determinants of International Production," Oxford Economic Paper 25 (November 1973):289-336.

อุปสรรคทางการค้าที่เกิดขึ้นเป็นการเพิ่มต้นทุนต่อธุรกิจผู้ส่งออก เพื่อหลีกเลี่ยงอุปสรรคการค้าดังกล่าว จึงทำให้ธุรกิจเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศนั้น

(4) ปัจจัยนโยบายของรัฐบาล (Government-Policies Factors) นโยบายรัฐบาลทั้งประเทศผู้ลงทุนและประเทศผู้รับการลงทุนต่างมีอิทธิพลต่อการลงทุนโดยตรง นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลสามารถช่วยดึงดูดการลงทุนเข้าสู่ประเทศได้ เช่น นโยบายที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความมีเสถียรภาพทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง การมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ การส่งเสริมการลงทุน อัตราภาษีที่ต่ำ การสร้างบรรยากาศการลงทุน และการลดความเสี่ยงของบริษัทในการหาแหล่งที่ตั้งของอุตสาหกรรม

ด้วยเหตุดังกล่าว นโยบายรัฐบาลทั้งประเทศผู้รับการลงทุนและประเทศผู้ลงทุนจะมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการลงทุน ภายใต้นโยบายของประเทศผู้รับการลงทุน คือ การตั้งกำแพงภาษีกีดกันการนำเข้า (Tariffs Against Import) โควตาการนำเข้า (Import Quota) และแรงดึงดูดจากการลงทุน (Investment Incentive) ในส่วนของประเทศผู้ลงทุน การสนับสนุนของรัฐบาลบางประเทศให้ผู้ลงทุนของตนออกไปลงทุน ด้วยการให้สิทธิพิเศษและความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์ต่อการลงทุน เช่น การจัดหาแหล่งเงินทุน หรือนโยบายห้ามมิให้มีการประกอบกิจการหรือการผลิตสินค้าบางอย่างที่เห็นว่าอาจก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประเทศ เช่น การลงทุนในอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะ ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้มีการออกไปลงทุนในต่างประเทศแทน

2.1.1.4 ทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุน (Eclectic Theory)

แนวคิด “การสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ” ของ Dunning ได้อธิบายเหตุผลการลงทุนโดยตรงของผู้ลงทุนทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ (1) ความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของสินทรัพย์บางอย่าง (Ownership-Specific Advantage) ซึ่งความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการครอบครองทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) เช่น ขนาดและความมั่นคงของกิจการ ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การจัดการ การบริหารและการตลาด หรือความได้เปรียบที่เกิดจากอำนาจผูกขาด (Monopoly Power) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและตลาด (2) ความได้เปรียบที่เกิดจากการทำให้เป็นประโยชน์ด้วยตนเอง (Internalization Incentive Advantage) หรือการทำให้เป็นภายใน องค์การธุรกิจจะหาประโยชน์จากความได้เปรียบของตน โดยการขยายกิจการของตนออกไปในต่างประเทศ (Internalization) ซึ่งจะทำให้ธุรกิจได้รับผลประโยชน์บางประการ เช่น ต้นทุนเกี่ยวกับการตลาด การหลีกเลี่ยงมาตรการการเข้าแทรกแซงของรัฐบาล การตั้งกำแพงภาษี การกำหนดโควตา การควบคุมแหล่งผลิตและราคาวัตถุดิบ การสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ซื้อในต่างประเทศ การ

ใช้กลยุทธ์ในการกำหนดราคาขายในประเทศต่างๆ ให้แตกต่างกันได้ และ (3) ความได้เปรียบที่เกิดจากแหล่งที่ตั้ง (Location-Specific Advantage) ความได้เปรียบนี้จะรวมกับปัจจัยการผลิตที่ให้ผู้ลงทุนตัดสินใจลงทุนในต่างประเทศ ความได้เปรียบจากแหล่งที่ตั้งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับแหล่งทรัพยากร คุณภาพของทรัพยากร ราคาของทรัพยากร ค่าใช้จ่ายในการขนส่ง การสื่อสาร การเข้าแทรกแซงของรัฐบาล การควบคุมการนำเข้า ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม และประเพณี เป็นต้น¹¹

การตัดสินใจลงทุนในต่างประเทศขึ้นอยู่กับความได้เปรียบทั้ง 3 ปัจจัย คือ ความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของ ความได้เปรียบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ด้วยตนเอง และความเหมาะสมของแหล่งที่ตั้ง แต่ถ้ามีความได้เปรียบเพียงประการหนึ่งประการใดหรือสองประการจะมีการเลือกทางเลือกอื่นในการสนองหรือให้บริการแก่ตลาด เช่น การผลิตในประเทศและส่งออกไปขายต่างประเทศ การให้เช่าหรือขายสิทธิบัตรให้กับต่างประเทศ เป็นต้น ดังนั้น การสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศนี้ค่อนข้างมีส่วนดีในแง่ที่ว่า เป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้อธิบายแรงจูงใจการลงทุน ที่มีผลต่อการตัดสินใจการลงทุนทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ อุตสาหกรรม การค้า และการบริการ ซึ่งสามารถพิจารณาความได้เปรียบเพื่อใช้เป็นหลักในการออกไปลงทุนในต่างประเทศ

สรุปได้ว่า แนวคิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพิจารณาแรงจูงใจการลงทุนของจีนในไทย ได้แก่ ปัจจัยตลาด (Market Factors) ทรัพยากรและวัตถุดิบ (Resource and Raw Material) แหล่งที่ตั้ง (Location Factors) และนโยบายและสิทธิพิเศษด้านการลงทุนของประเทศผู้รับการลงทุน เป็นต้น

¹¹ John H.Dunning, International Production and the Multinational Enterprise (London: George Allen and Unwin Publishers, Ltd.,1981); John H. Dunning, Multinational Enterprises and the Global Economy (New York: Addison-Wesley Company,1993), pp. 53-55; John H. Dunning, "The New Geography of Foreign Direct Investment," in The Political Economy of Globalization, edited by Ngaire Woods (Basingstoke: Macmillan Press Ltd., 2000), pp. 20-53.

2.1.2 แนวคิดปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic Factors)

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจมีบทบาทเพิ่มขึ้นทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการบริการ โดย Kegley และ Wittkopf¹² ได้ให้เหตุผลว่า การลงทุนโดยตรงถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะรัฐ (State) ได้ถูกท้าทายเพิ่มขึ้นโดยตัวแสดงใหม่ (Actor) ที่ก้าวขึ้นมาในเวทีระหว่างประเทศ ก็คือ บรรษัทข้ามชาติ (Multinational Cooperation: MNC) โดยสหประชาชาติ (United Nations)¹³ ได้กล่าวถึงความสำคัญของบรรษัทข้ามชาติว่า บรรษัทข้ามชาติจะสามารถเข้ามามีอิทธิพลทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยเข้ามาเกี่ยวข้องกับลักษณะของการควบคุม (Control) ความเป็นเจ้าของ และการจัดการในประเทศผู้รับการลงทุน นอกจากนี้องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) และ South Centre¹⁴ ได้นิยามการลงทุนโดยตรงว่าเกิดขึ้นเมื่อผู้ลงทุนในประเทศหนึ่งมุ่งที่จะเข้าไปบริหารจัดการสินทรัพย์ที่ตนเองครอบครองหรือได้มาในต่างประเทศโดยการลงทุนสามารถพิจารณาได้ 3 ส่วน คือ (1) การลงทุนของบริษัทแม่ออกไปตั้งบริษัทลูกในต่างประเทศ (2) การนำเอาผลกำไรจากบริษัทลูกมาลงทุนเพิ่ม และ (3) เงินกู้ระยะสั้นและระยะยาวจากบริษัทแม่ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการและการควบคุม

การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ บรรษัทข้ามชาติ (Multinational Cooperation) ประเทศผู้ลงทุน (Home Countries) และประเทศผู้รับการลงทุน (Host Countries) จะเห็นได้ว่าประเทศผู้รับการลงทุนต่างต้องการทุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากขาดแคลนเงินทุน เทคโนโลยี การจัดการ และการประกอบการ แม้ว่ามีแรงงานและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายแต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ประเทศผู้รับการลงทุนจึงเสนอนโยบายและสิทธิพิเศษในการสนับสนุนการลงทุนเพื่อดึงดูดการลงทุนเข้ามาสู่ประเทศ อย่างไรก็ตามการลงทุนก็มีทั้งผลดีและผลเสีย ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งต่อประเทศผู้ลงทุนและประเทศผู้รับการลงทุน

¹² Charles W. Kegley & E.R. Wittkopf, World Politics: Trend and Transformation, 8 th Edition (Boston/New York: Bedford/ St. Martin's, 2001), pp. 98-106.

¹³ UN, Department of Economics and Social Affairs, Multinational Corporation in World Development (New York: UN, 1974), p. 5.

¹⁴ South Centre, Foreign Direct Investment, Development and the New Global Economic Order, A Policy Brief for the South (Geneva: South Centre, 1997), p. 27.

ทั้งนี้เนื่องจากผู้ลงทุนมีความได้เปรียบด้านเงินทุน เทคโนโลยี และการจัดการ โดยมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ คือ “การผลิตที่เพิ่มขึ้น การขายต้องเพิ่มขึ้นและผลประโยชน์หรือกำไรที่เพิ่มขึ้น”

ดังนั้น การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์จะมีความเกี่ยวพันและการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างประเทศ (Linkages and Interdependence) โดย Preston และ Windsor¹⁵ ได้กล่าวถึงเหตุผลของการดำเนินธุรกิจว่ามี 3 ส่วนด้วยกันคือ (1) การเคลื่อนไหวทางการค้าและการลงทุน (Trade and Investment Flows) (2) ความเกี่ยวพันของบริษัทข้ามชาติ (Multinational Enterprises: MNEs) ซึ่งทั้งสองปัจจัยดังกล่าวสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ไปสู่ในระดับนานาชาติ และ (3) คือ ระบบนโยบายระหว่างประเทศ (International Policy Regimes) ดังรูปที่ 1

ที่มา: Lee E. Preston and Duane Windsor, 1997, p. 7.

นโยบายระหว่างประเทศเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขหลายประการ เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม กฎศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจ และอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีส่วนในการสนับสนุนและพึ่งพากัน ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการสื่อสารและข้อมูลข่าวสารที่เอื้อต่อการพึ่งพาและเชื่อมโยงระหว่างประเทศ เนื่องจาก การลงทุนโดยตรงเป็นการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายคือ การมีอำนาจ ควบคุม จัดการ และตัดสินใจในการแสวงหากำไรในต่างประเทศ ในรูปของบริษัทข้ามชาติที่เข้าไปตั้งกิจการในต่างประเทศ การเข้าร่วมลงทุนหรือการซื้อกิจการ

¹⁵ Lee E. Preston and Duane Windsor, The Rules of the Game in the Global Economy: Policy Regimes for International Business. Second Edition (Boston: Kluwer Academic Publishers, 1997), pp. 6-7.

และการตั้งกิจการใหม่ในประเทศผู้รับการลงทุน ดังนั้นบรรษัทข้ามชาติจึงมีความพยายามที่จะแสวงหาและครอบครองความได้เปรียบ หรือมีอำนาจควบคุม และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผู้ลงทุนและประเทศผู้รับการลงทุน

ในส่วนของการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศนั้นทั้ง Dunning และ Rugman, D'Cruz¹⁶ ได้เสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลของการแข่งขันสองทางในการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ (Competitiveness of Two-Way Foreign Direct Investment) และอิทธิพลของรัฐบาลในทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Dunning ได้เสนอประโยชน์จากการแข่งขันในตลาดต่างประเทศที่สามารถลดต้นทุนและเพิ่มความหลากหลายในการลงทุน ขณะที่ Porter ได้พิจารณาปัจจัยสนับสนุนการลงทุนซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 ปัจจัย คือ¹⁷

1. ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิศาสตร์ แหล่งที่ตั้ง แรงงาน ทรัพย์สินเงินทุน และปัจจัยที่ก้าวหน้า เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การสื่อสารที่ทันสมัย ระดับการศึกษาของประชาชนที่สูงขึ้น สถาบันการวิจัยที่มีความก้าวหน้า นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เพิ่มประโยชน์ในการแข่งขัน เช่น ความหลากหลายในผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต เป็นต้น

2. ความต้องการของประเทศผู้รับการลงทุน เนื่องจากการขยายตัวของตลาด ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการดำเนินงานของรัฐในตลาดต่างประเทศ ศักยภาพและแรงจูงใจในการออกไปลงทุน รวมทั้งนวัตกรรมที่เพิ่มการแข่งขันในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

3. ความเกี่ยวพันที่มีส่วนในการสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตภายในประเทศ ที่เกิดจากการแข่งขันของบริษัทอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพของการแข่งขัน และอุตสาหกรรมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

4. ยุทธศาสตร์ของบรรษัทข้ามชาติ ทั้งในรูปแบบโครงสร้างของบริษัทและการแข่งขันในต่างประเทศ ในการสร้างบริษัท องค์การ การจัดการ และการแข่งขัน แหล่งทรัพยากร และผลประโยชน์ของชาติที่จะได้รับ

¹⁶ John H. Dunning, Multinational Enterprises and the Global Economy (New York: Addison-Wesley Publishers Ltd., 1993); A.M. Rugman and J. D'Cruz, "The double diamond model of international competitiveness: The Canadian experience," Management International Review 33 (1993):17-40.

¹⁷ Michael E. Porter, The Competitive Advantage of Nations (New York: Free Press 1990).

เมื่อพิจารณาตามความสามารถในการแข่งขันการผลิตทางอุตสาหกรรม (Competitive Industrial Performance: CIP) ซึ่ง UNIDO¹⁸ กล่าวว่า จะประกอบด้วย 4 ส่วน คือ (1) การเพิ่มมูลค่าทางอุตสาหกรรม (Manufacturing Value Added: MVA) (2) อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Manufactured Exports) (3) โครงสร้างทางเทคโนโลยีหรือการเพิ่มมูลค่าทางอุตสาหกรรม (Technological Structure of MVA) และ (4) โครงสร้างทางเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Technological Structure of Manufactured Export) เพื่อเพิ่มการแข่งขันอย่างเสรีในต่างประเทศ

กล่าวได้ว่า ในกระแสโลกาภิวัตน์ แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับการลงทุน ขณะเดียวกันความสำคัญของบรรษัทข้ามชาติก็เข้ามามีบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งทางด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Stability) ของประเทศผู้ลงทุนและประเทศผู้รับการลงทุน รวมถึงเรื่องประโยชน์จากอัตราแลกเปลี่ยน ระบบเศรษฐกิจแบบเปิด (Open Economy) นโยบายการแข่งขันอย่างเสรี และการพึ่งพากันของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นต้น

2.1.3 แนวคิดปัจจัยทางการเมือง (Political Factors)

แนวคิดทางการเมือง สามารถอธิบายปัจจัยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือรัฐต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม แนวคิดทางการเมืองหลาย ๆ แนวคิดไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับประเทศพัฒนาแล้วหรือประเทศกำลังพัฒนา จะสามารถอธิบายปัจจัยที่แตกต่างกันไป ซึ่งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ มี 3 แนวคิด คือ แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และแนวคิดนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ โดยมีสาระสำคัญดังนี้ คือ

¹⁸ UNIDO, "Industrial Development Report 2002/2003: Competing Through innovation and learning," <<http://www.unido.org/idr>>, 2003; Vikram Nehru (World Bank Team leader), China 2020 Development Challenges in the New Century (Washington, D.C.: World Bank, 1997), pp. 1-120.

2.1.3.1 แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest)

Lerche และ Said¹⁹ กล่าวว่า แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) เป็นแนวคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ และนโยบายระหว่างประเทศ โดยปัจจัยพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติสามารถพิจารณาได้ดังนี้ คือ (1) การดำรงรักษาความเป็นชาติ (Self-Preservation) ได้แก่ การรักษาไว้ซึ่งรัฐบาล ดินแดน ประชาชนและอธิปไตยแห่งรัฐ (2) ความมั่นคงปลอดภัย (Security) เพื่อป้องกันภัยคุกคามต่ออธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนและความมั่นคงของรัฐ (3) ความอยู่ดีกินดีของประชาชนในชาติ (Well-Being) (4) การแสวงหาคำศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติ (Prestige) (5) การเผยแพร่และปกป้องอุดมการณ์ (Ideology) และ (6) การแสวงหาอำนาจของชาติ (Power) ซึ่งในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐนั้นจะยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ

2.1.3.2 แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเมื่อมีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ในช่วงศตวรรษที่ 21 ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งในระดับรัฐและระดับประชาชน โดยแต่ละประเทศหรือรัฐต่าง ๆ ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง แต่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเสมอ ด้วยเหตุผลของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งมีทั้งในมิติที่เกี่ยวกับการเมืองและเศรษฐกิจ ดังที่ Murry²⁰ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การเจริญเติบโตของบรรษัทข้ามชาติก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐขึ้น เพราะเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจที่ได้เพิ่มบทบาทและความสำคัญ หรือในบางครั้งก็มีบทบาทมากกว่ารัฐ เนื่องจากระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศทำให้รัฐและหน่วยงานของรัฐไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่หรือจัดการ และการเข้าไปมีความสัมพันธ์ในฐานะที่มีอำนาจผูกขาดเพียงองค์กรเดียว (Single Authority) หากแต่ตัวแสดงอื่นๆ (Actors) ก็สามารถมีบทบาทเพิ่มขึ้นได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรษัทข้ามชาติ

¹⁹ Charles O. Lerche and Abdul Said, Concepts of International Politics in Global Perspective, 4th Edition (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Punt ice-Hall, Inc., 1995), p. 28.

²⁰ Robin Murry, "The Internationalization of Capital and Nation-State," in International Firms and Modern Imperialism. Edited by Hugo Radice (England: Penguin Books., 1975), p.107.

ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีตัวแสดงอื่นที่ไม่ใช่รัฐหากสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ก็จะกลายเป็นคู่แข่งของรัฐ ซึ่ง Keohane และ Nye²¹ เรียกตัวแสดงนี้เรียกว่า ตัวแสดงข้ามชาติ (Transnational Actors) ได้แก่ บรรษัทข้ามชาติ องค์กรเคลื่อนไหว ภูมิรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ตัวแสดงเหล่านี้ได้มีปฏิสัมพันธ์ในระบบระหว่างประเทศ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญคือ (1) การสื่อสารและข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ (2) การขนส่งหรือการเคลื่อนย้ายวัตถุ เช่น เงินทุน สินค้า และอาวุธสงคราม (3) การเงิน คือ การเคลื่อนย้ายเงินทุนและสินเชื่อ และ (4) การท่องเที่ยว เป็นต้น กิจกรรมของตัวแสดงข้ามชาติทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่จำกัดเฉพาะประเด็นทางการเมืองระหว่างรัฐ และการมีรัฐเป็นศูนย์กลางทางการเมือง แต่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ขยายขอบเขตไปสู่ตัวแสดงข้ามชาติอื่นและผลประโยชน์ด้านอื่นด้วย

ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ Ohmae²² ได้กล่าวถึง บทบาทของรัฐที่ลดลง โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่าเกิดจากสาเหตุ 4 ประเด็น คือ (1) การลงทุน (Investment) ซึ่งมีได้ถูกจำกัดด้วยสภาพภูมิศาสตร์ แต่สามารถเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนของรัฐอย่างเสรีไปสู่แหล่งที่มีการลงทุนที่ดี (2) อุตสาหกรรม (Industry) ได้ปรับตัวเข้าสู่ระดับโลกด้วยการกระจายการผลิตให้เป็นนานาชาติ (Internationalized Production) เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพื่อแสวงหาตลาดที่ทำกำไร (3) เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ทำให้บริษัทสามารถควบคุมการดำเนินการในส่วนต่างๆ ของโลกได้ง่ายและสามารถลดอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจข้ามพรมแดน และ (4) ผู้บริโภค (Industrial Consumers) สามารถแสวงหาตลาดสินค้าและบริการตามความต้องการของผู้บริโภค

แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศถือเป็นการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) ในทางการเมืองระหว่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ที่ตัวแสดงข้ามชาติไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ แม้แต่บรรษัทข้ามชาติจะมีความเกี่ยวข้องกันทั้งในฐานะความร่วมมือและการแข่งขัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมที่จะมาเป็นตัวกำหนด และการแสวงหาพันธมิตรในเขตแดนหรือภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อการขยายขอบข่ายระบบความมั่นคง (Security Regime) นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า กระบวนการของบรรษัทข้ามชาติต้องพึ่งพาอาศัยกัน

²¹ Robert O. Keohane and Joseph Nye, Transnational Relations and World politics (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981), pp. ix-xii.

²² Kenechi Ohmae, The End of the nation State (New York: The Free Press, 1995), pp. 3-5.

ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งหากขยายตัวมากขึ้นเท่าไรก็ย่อมจะมีการพึ่งพาาระบบระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมากขึ้นเท่านั้น

2.1.3.3 แนวคิดการเมืองระหว่างประเทศ

แนวคิดการเมืองระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีความเกี่ยวข้องกันทั้งในมิติของความมั่นคงทางการเมือง เสถียรภาพทางการเมือง เสรีภาพและความเป็นประชาธิปไตย ด้วยเหตุผลที่ว่า ความมั่นคงของรัฐซึ่งจะสนับสนุนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Stability) เพื่อเป็นประโยชน์จากความร่วมมือระหว่างประเทศ และยังเป็นเหตุผลให้แต่ละประเทศต้องปรับตัวเพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชาติ ดังนั้นความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศจึงเป็นเหตุผลหนึ่งในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การที่ผู้นำประเทศมีการไปมาหาสู่กัน มีการสร้างความสนทนสนมและไว้น้ำใจกันย่อมจะก่อให้เกิดความใกล้ชิดในความร่วมมือทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ดังที่ Oviatt²³ ได้กล่าวว่า การลงทุนระหว่างประเทศมีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ (1) การติดต่อทางธุรกิจในรูปแบบขององค์กรข้ามชาติ (2) การพึ่งตนเองอย่างเข้มแข็งตามนโยบายของรัฐบาล (3) ผลประโยชน์ของแหล่งที่ตั้งอันมั่นคง และ (4) การควบคุมแหล่งทรัพยากรและการแสวงหาแหล่งทรัพยากร

นโยบายการพัฒนา บทบาทและหน้าที่ของรัฐ ได้พิจารณาตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ (International Political Economy: IPE) ซึ่ง Pownall²⁴ กล่าวว่า การแสวงหาผลประโยชน์เชิงเปรียบเทียบกับรัฐอื่นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการตัดสินใจในการแข่งขันภายใต้ระบบระหว่างประเทศ โดยมีเหตุผล 7 ประการ คือ (1) ปัจจัยการปฏิรูปการบริหาร (Administrative Reform Factors) ที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยอื่นๆ เช่น ข้อตกลงใหม่ การเปลี่ยนแปลงระบบระหว่างประเทศ รูปแบบทางธุรกิจ นโยบายทางธุรกิจ และอุดมการณ์ระหว่างรัฐในการแข่งขันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (2) การแข่งขันของภาครัฐและภาคเอกชน (The Competition State and the Public Section) ภายใต้โครงสร้างการแข่งขันของระบบการผลิต สถาบัน และองค์กรทางสังคม (3) การเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน (Institutional Factors of Change) อุดสาหกรรมของรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงจากรัฐสวัสดิการเป็นการให้บริการกับประชาชน

²³ Benjamin M. Oviatt, "Toward a Theory of International New Ventures," *Journal of International Business Studies* 25 (1994):45-64.

²⁴ Ian E. Pownall, "An International Political Economy Perspective of Administrative Reform," *Public Administration & Management: An Interactive Journal* 4 (1999):403-434.

มาเป็นการขับเคลื่อนโดยภาคเอกชน (4) รัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับกระแสโลกาภิวัตน์และปัจจัยระหว่างประเทศ (The Importance of Globalization and Internationalization Factors in the Governance Context) จากการแข่งขันในระดับโลกและระบบระหว่างประเทศ ความร่วมมือระหว่างรัฐบาล การรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาค (5) การพัฒนาสถาบันและการแข่งขันของรัฐ (Governmental Competitiveness and Institutional Development) การสนับสนุนการแข่งขันและการปรับโครงสร้างทางสถาบันของรัฐบาล (6) ระบบอำนาจในต่างประเทศ (Power in International System) ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างประเทศ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองโลก และสถาบันทางการเมืองระหว่างประเทศ และ (7) การเปลี่ยนแปลงนโยบายพาณิชย์นิยม (The Policy Transfer Mercantilism) อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐบาลภายใต้บริบทของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจโลก

ภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนา Lall²⁵ ได้กล่าวว่า การแข่งขันมีความสำคัญต่อการพัฒนา ความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การเปิดตลาด การเพิ่มรายได้ การจ้างงาน การผลิตเพื่อการส่งออก การเพิ่มมูลค่า การยกระดับผลิตภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทั้งหมดนี้เป็นส่วนประกอบของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีและการบูรณาการระบบการผลิต ที่มีความแตกต่างในแต่ละภูมิภาคและประเทศตามระดับของการพัฒนา อุตสาหกรรม การวางแผนการค้า การลงทุน และเทคโนโลยี รวมไปถึงความเชื่อมโยงของระบบโลก และการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น การแข่งขันระหว่างนานาชาติ จึงทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างประเภทของรัฐวิสาหกิจ และวิสาหกิจเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับที่ Kumar และ Chadee²⁶ ได้แบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการแข่งขันออกเป็น 5 ปัจจัยคือ (1) เทคโนโลยี (Technology) (2) ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) (3) โครงสร้างขององค์กร (Organization Structure) (4) รัฐบาล (Government) และ (5) บทบาทของเงินทุนและการเงิน (Role of Capital and Finance)

สรุปได้ว่า ปัจจัยการเมืองมีความสัมพันธ์กับปัจจัยภูมิศาสตร์ (Geographical Factor) ทั้งภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-Politics) และภูมิเศรษฐศาสตร์ (Geo-Economics) เช่น ความใกล้ชิดทาง

²⁵ Sanjaya Lall, "Globalization and development perspectives for emerging nations," <<http://seminario.budes.gov.br/sanjaya.pdf>>, 12 September 2002.

²⁶ Ravejiv Kumar and Doren Chadee, "International Competition of Asian Firms: An analytical Frameworks," Asian Development Bank: ADB, ERD Working Paper Series No.4 Economic and Research Development, February 2002, pp.1-33.

ภูมิศาสตร์ ศูนย์กลางของภูมิภาค แหล่งทรัพยากร ตลาดระบายสินค้า และเส้นทางเดินเรือ ดังนั้นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ระหว่างไทย-จีน ย่อมมีผลให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างประเทศทั้งทางด้านการค้าและการลงทุน ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ทางยุทธศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 จากความร่วมมือและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือกลุ่มประเทศ อย่างเช่น การเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศ (WTO) การจัดตั้งเขตการค้าเสรีจีน-อาเซียน (China-ASEAN Free Trade Area) ความร่วมมือในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการแข่งขันทางอำนาจและอุดมการณ์ของประเทศมหาอำนาจทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ

2.1.4 แนวคิดปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural factor)

ปัจจัยสังคมและวัฒนธรรมเป็นแนวคิดหนึ่ง ที่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ (Relationships) ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล กลุ่มคน สังคม ในแต่ละประเทศหรือภูมิภาค นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อการลงทุน ด้วยความใกล้ชิดกันระหว่างประเทศผู้ลงทุนกับประเทศผู้รับการลงทุน ด้วยเหตุดังกล่าว การลงทุนระหว่างประเทศจะมากหรือน้อยอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ การดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ในผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐกับรัฐ และประชาชนกับประชาชน ซึ่งการพิจารณาปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม มี 4 ประเด็น คือ

(1) ความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ (Ethnic Affinity) เป็นลักษณะทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ศาสนา และภาษา ที่ถือได้ว่าเป็นความได้เปรียบจากความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ที่สามารถสร้างสายสัมพันธ์ (Connection) ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคม ทั้งยังเป็นการลดข้อขัดแย้งและอุปสรรคต่าง ๆ ในการติดต่อสร้างสายสัมพันธ์ เพื่อการเสริมสร้างความร่วมมือที่ใกล้ชิดกัน และความไว้วางใจกัน

(2) ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม (Cultural Similarity) เป็นรากฐานของความสัมพันธ์ ความผูกพันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ความเข้าใจและความภูมิใจทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางสายเลือด และความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น เครือข่ายของจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชียและทั่วโลกที่ยังมีสายสัมพันธ์และผูกพันกับจีนแผ่นดินใหญ่²⁷

²⁷ East Asia Analytical Unit, Department of Foreign Affairs and Trade, Overseas Chinese Business Networks in Asia (Australia: Green Advertising, 1995), p. 23.

(3) ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ (Geographical Proximity) ในลักษณะทางภูมิศาสตร์ ดินแดนหรือพื้นที่ของแต่ละประเทศที่มีความใกล้ชิดกัน หรือด้วยเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมทางสังคม ในลักษณะของการนำไปสู่ การสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคเดียวกัน

(4) ปัจจัยประวัติศาสตร์ (Historical Factor) ในบริบทของพัฒนาการการเปลี่ยนแปลง การเมือง เศรษฐกิจและสังคมโลกจากช่วงหลังสงครามเย็น (Cold War) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ แข่งขัน ความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศมหาอำนาจ ดังที่ Huntington²⁸ ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการเผชิญหน้าทางอารยธรรม (The Clash of Civilization) ของ ประเทศที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่า ประเทศต่าง ๆ เริ่มให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศหรือกลุ่มประเทศที่มี อารยธรรมเดียวกันหรือใกล้ชิดกันมากกว่าการเผชิญหน้ากัน

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Networks) หรือ แนวคิดเครือข่ายมันไมไ่ (The Bamboo Networks) เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม ซึ่ง Wellman, Chen และ Weizhen²⁹ มีมุมมองในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมิตรที่ผ่านช่องทางตามโครงสร้าง ของสังคม องค์การ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล (Individual) ระหว่างปัจเจกบุคคล (Inter-Personal) ระหว่างองค์กร (Inter-Organizational) และรัฐบาล (Government) ว่าเป็นความเชื่อมโยงกัน ระหว่างบุคคล สังคม และรัฐ ในระบบทุนนิยมที่เรียกว่า เครือข่ายทุนนิยม (Network Capital) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมเศรษฐกิจ (Socio-Economic Resources) ดังจะเห็นได้จากฮ่องกง สิงคโปร์ และไต้หวัน ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทางขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและ วัฒนธรรมกับจีนแผ่นดินใหญ่ (Mainland China) ซึ่งมีการวิเคราะห์หลายระดับ (Multi-Level Analysis) ด้วยกัน เช่น รัฐบาลกับรัฐบาล ประชาชนกับประชาชน ที่มีเอกลักษณ์ของเครือข่าย สังคมจีนหรือเครือข่ายมันไมไ่ที่แพร่กระจายไปในเอเชียและทั่วโลก

²⁸ Samuel P. Huntington, "The Clash of Civilization?," Foreign Affairs (Summer 1993):22-49.

²⁹ Paper. Barry Wellman, Wenhong Chen and Dong Weizhen, "Networking Guanxi," in Social Networks in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi, ed. Thomas Gold; Douglas Guthrie and David Wank (Cambridge University Press, 2001), pp. 1-22.

นอกเหนือจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีอีกแนวคิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสังคม และวัฒนธรรม คือ แนวคิดวัฒนธรรมจีน ซึ่ง Gungwu³⁰ ได้จำแนกเอกลักษณ์ของชาวจีนออกเป็นสองประเภท คือ (1) เอกลักษณ์ที่มีจุดเด่นทางการเมือง ซึ่งเอกลักษณ์ทางการเมืองจะประกอบด้วยเอกลักษณ์ของความเป็นพลเมืองจีน (Chinese Nationalist Identity) และเอกลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์จีน (Ethnic หรือ Racial Identity) ที่เน้นสิทธิทางกฎหมายและการเมืองของตนในประเทศที่พำนัก และ (2) เอกลักษณ์ที่มีจุดเน้นทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ดังกล่าว ได้แก่ เอกลักษณ์ของความภาคภูมิใจต่อประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาติจีน (Chinese Historical and Cultural Identity) และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนที่เน้นความยั่งยืนและความโดดเด่นของวัฒนธรรมจีน (Ethnic Cultural Identity)

เครือข่ายสายสัมพันธ์แบบจีนหรือที่เรียกว่ากวนซี (Guanxi) ถือเป็นแนวทางการปฏิบัติในทางธุรกิจ ซึ่ง Standifird และ Marshall³¹ กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องมีการพัฒนาเชื่อมต่อกันระหว่างเครือข่ายที่มีสายสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งถือเป็นต้นทุน (Cost) ในการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจ สายสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจของวัฒนธรรมเอเชีย ซึ่งสืบทอดมาจากลัทธิขงจื๊อในการดำเนินกิจการทางธุรกิจกับบุคคลและกลุ่มบุคคลที่มีความใกล้ชิดทางสังคมและวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ Redding³² ได้กล่าวถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ที่ประสบความสำเร็จในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งเป็นกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีความสามารถในการทำธุรกิจ และมีความสามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจในตลาดโลกได้อีกด้วย

สำหรับ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียที่มีประชากรหลากหลายเชื้อชาตินั้น มีข้อสังเกตว่า ประชากรที่สร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในด้านการค้าและการลงทุนเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาอยู่ในแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความ

³⁰ Wang Gungwu, "The Study of Chinese Identities in Southeast Asia," in China and the Chinese Overseas (Singapore: Times Academic Press, 1991), pp. 206-207.

³¹ Stephen S. Standifird and R. Scott Marshall, "The Transaction Cost Advantage of Guanxi-Based Business Practices," Journal of World Business 35 (2000):21-42.

³² Gordon Redding, "Overseas Chinese Networks: Understanding the Enigma," Long Range Planning 28 (1995):61-69.

เติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยเหตุนี้ปัจจัยสังคม-วัฒนธรรม (Socio-Cultural Factor) จึงเป็นเหตุผลในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีทั้งความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม และสายสัมพันธ์ของเครือข่ายจีนโพ้นทะเลกับจีนแผ่นดินใหญ่ (Overseas Chinese Networks) ซึ่งเป็นเหตุผลของความไว้วางใจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งทางด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกัน

2.2 วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษา การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทยและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎี เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและสามารถตอบโจทย์ในการศึกษา "ทำไมจีนจึงออกไปลงทุนในต่างประเทศ" และ "ทำไมจีนจึงเข้ามาลงทุนในไทย" ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาการลงทุนของจีนในไทยว่ามีแรงจูงใจใดบ้าง (2) เพื่อศึกษาปัจจัยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทยว่ามีส่วนสนับสนุนการลงทุนของจีนในไทยหรือไม่ และอย่างไร และ (3) เพื่อศึกษาว่า "การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทย" ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน อย่างไร โดยมีการพิจารณาและเลือกใช้แนวคิดและทฤษฎีมาเป็นกรอบในการศึกษา 4 แนวคิด คือ (1) แนวคิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) (2) แนวคิดปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economical Factors) (3) แนวคิดปัจจัยทางการเมือง (Political Factors) และ (4) แนวคิดปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Factors) โดยมีสมมติฐานการวิจัย คือ การลงทุนของจีนในประเทศไทยได้รับแรงจูงใจหลายประการทั้งทางด้านตลาด ทรัพยากรและวัตถุดิบ แหล่งที่ตั้ง ตลอดจนนโยบายและสิทธิพิเศษด้านการลงทุน อีกทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ยังสนับสนุนให้จีนมาลงทุนในไทย ซึ่งส่งผลกระทบด้านบวกต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวสามารถใช้ได้สำหรับประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนาที่มีการใช้แนวคิดของทุนนิยมโดยเอกชน (Private Capitalism) ของประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นรัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ที่มีลักษณะเป็นทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) ดังนั้นแนวคิดที่จะอธิบายแรงจูงใจการลงทุนอย่างเดียวยังไม่สามารถอธิบายได้ครอบคลุมทุกประเด็นได้ แต่จะมีปัจจัยการลงทุน ทั้งปัจจัยการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ เช่นเดียวกับปัจจัยสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องใน

แบบของวัฒนธรรมเอเชียหรืออารยธรรมตะวันออก ซึ่งไม่เหมือนกับวัฒนธรรมตะวันตก ดังนั้นในการศึกษาจึงมีกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

วัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เพื่อศึกษา การลงทุนของจีนในไทยว่ามีแรงจูงใจใดบ้าง ที่จูงใจให้จีนเข้ามาลงทุนในไทย ดังนั้นแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษาในการศึกษามี 4 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีองค์การอุตสาหกรรม (Industrial Organization Theory) ทฤษฎีวิวัจกรของผลผลิต (Product Cycle Theory) ทฤษฎีแหล่งที่ตั้ง (Location Theory) และทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดการลงทุน (Eclectic Theory) โดยมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ (Motives) การลงทุนของจีนในไทย 4 ประการ คือ (1) แรงจูงใจด้านตลาด ประเด็นที่พิจารณา เช่น ขนาดตลาด ตลาดภายในประเทศและตลาดภายนอกประเทศ (2) แรงจูงใจด้านทรัพยากรและวัตถุดิบ คือ แหล่งทรัพยากรและแหล่งวัตถุดิบ ปัจจัยการผลิต ปริมาณและคุณภาพวัตถุดิบ และต้นทุนทรัพยากร (3) แรงจูงใจด้านแหล่งที่ตั้ง คือ แหล่งที่ตั้ง โครงสร้างพื้นฐาน (ถนน ท่าเรือ ไฟฟ้า และการสื่อสาร) และสภาพแวดล้อม และ (4) แรงจูงใจด้านนโยบายและสิทธิพิเศษด้านการลงทุน คือ การสนับสนุนสิทธิประโยชน์ยกเว้นภาษีและไม่ใช้ภาษี การให้ความคุ้มครองด้านการลงทุน และการจัดตั้งเขตส่งเสริมการลงทุนและการสนับสนุนการลงทุน

ทั้งนี้ แรงจูงใจที่บริษัทจีนเลือกจะลงทุนในประเทศไทยมากกว่าประเทศอื่น ๆ เป็นเพราะไทยมีแหล่งที่ตั้งที่เหมาะสมในการลงทุน มีความสำคัญกับการลดต้นทุนต่ำสุด (Cost Minimization) หรือการทำการกำไรสูงสุด (Profit Maximization) และผลประโยชน์ในด้านอื่น ๆ การลงทุนจากจีนสามารถขยายข้ามพรมแดนเพื่อเข้ามาลงทุนในไทย ซึ่งประโยชน์การลงทุนในไทยไม่เพียงแต่จะให้ความสำคัญด้านต้นทุนเท่านั้น แต่ยังพิจารณาแรงจูงใจของบริษัทในการขยายการลงทุนที่มีทั้งตลาด ทรัพยากรและวัตถุดิบ แหล่งที่ตั้ง และนโยบายการสนับสนุนการลงทุน

วัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อศึกษา ปัจจัยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทยว่ามีส่วนสนับสนุนการลงทุนของจีนในไทยหรือไม่ และอย่างไร แบ่งเป็น 3 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ประเด็นที่พิจารณา เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อัตราแลกเปลี่ยน นโยบายและระบบเศรษฐกิจ (2) ปัจจัยทางการเมือง คือ ความมั่นคงทางการเมือง เสถียรภาพทางการเมือง เสรีภาพและความเป็นประชาธิปไตย และ (3) ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม และสายสัมพันธ์เครือข่ายจีนโพ้นทะเลกับจีนแผ่นดินใหญ่

การลงทุนของจีนในไทยมีบทบาทและมีความสำคัญทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการบริการ การลงทุนโดยตรงของจีนในไทยถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เพราะบริษัทจีน ถือเป็นตัวแสดงใหม่ (Actors) ที่ก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศ ซึ่งมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน โดยมีการใช้แนวคิดผลประโยชน์แห่งชาติ แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แนวคิดนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ และแนวคิดปัจจัยสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งมีส่วนเกื้อกูลและสนับสนุนบทบาทของบริษัทจีนในไทยกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน และประชาชนไทยกับประชาชนจีน โดยมีเครือข่ายของคนไทยเชื้อสายจีนในไทยกับคนจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งจะเป็นผู้มีบทบาทในการรับการลงทุนจากจีน

วัตถุประสงค์ข้อที่สาม เพื่อศึกษาว่า “การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนในไทย” ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-จีน อย่างไร โดยมีความเกี่ยวข้องกับผลกระทบการลงทุน มี 3 ประเด็น คือ (1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economical Impacts) เช่น ความร่วมมือไทยกับจีน และกับองค์การการค้าโลก (WTO) ความร่วมมือไทย-จีนกับอาเซียน (ASEAN) และ ความร่วมมือไทย-จีนกับกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) (2) ผลกระทบทางการเมือง (Political Impacts) ประเด็นที่พิจารณา เช่น ความร่วมมือในระดับรัฐและระดับรัฐบาล และความร่วมมือในระดับประชาชน และ (3) ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Impacts) เช่น ความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ ความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรม และความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์

การลงทุนกับความสัมพันธ์ไทย-จีน มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ไทยและจีนมีความสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์มาเป็นเวลานาน โดยความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศมีความเกี่ยวพันกับปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ทั้งภูมิรัฐศาสตร์ (Geo-Politics) และภูมิเศรษฐศาสตร์ (Geo-Economics) และปัจจัยทางภูมิยุทธศาสตร์ (Geo-Strategic) ของไทย-จีน ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจีน-อาเซียน (China-ASEAN Free Trade Area) เป็นต้น

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ” ได้รับความสนใจจากนักวิจัยหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะการลงทุนโดยตรงมีความสำคัญต่อประเทศผู้ลงทุน และประเทศผู้รับการลงทุน โดยในส่วนนี้จะรวบรวมงานศึกษาที่เกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก ยังไม่มีงานศึกษาเกี่ยวกับการลงทุนของจีนในประเทศไทยโดยตรง ดังนั้นการศึกษานี้จะมีการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใน 5 ประเด็น คือ

(1) การลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ (2) ปัจจัยเศรษฐกิจ (3) ปัจจัยการเมือง (4) ปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม และ (5) ความสัมพันธ์ไทย-จีน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้คือ

2.3.1 การลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ

พัฒนาการของการลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ เริ่มขึ้นเมื่อจีนเปิดประเทศ (Open Policy) ในช่วงหลัง ค.ศ. 1978 โดย Chen, Chang และ Zhang³³ ได้กล่าวว่า การเปิดประเทศถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการลดบทบาทของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ และการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน ในช่วงแรกของการเปิดประเทศ จีนได้มีนโยบายรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ เพื่อสร้างและพัฒนาอุตสาหกรรมของจีน รวมทั้งยกระดับการแข่งขันการผลิตสินค้าส่งขายในตลาดโลก แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นก็คือการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนยังไม่มีวี่แวงจะสอดคล้องกับมณฑลชายฝั่งกับมณฑลภายในประเทศ ทำให้เกิดความล้มเหลวในการกระจายรายได้ โดยการรับการลงทุนจากต่างประเทศในช่วงนี้ ทำให้ตลาดจีนเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการรับการลงทุน ซึ่งมีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจจีนและการปฏิรูปเศรษฐกิจให้ทันสมัยและก้าวหน้าเช่นเดียวกับนานาประเทศ

Zhang³⁴ ได้ศึกษา นโยบายเปิดประเทศของจีน (Open-Door Policy) โดยให้เหตุผลว่า ในช่วงหลังของการปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้นำจีนได้เห็นความแตกต่างและความแตกแยกของคนในชาติ จากการพัฒนาประเทศที่ยังต้องยึดติดกับอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ยังตระหนักว่าประเทศเพื่อนบ้าน อย่างเช่น ญี่ปุ่นและสี่ประเทศของเอเชีย (เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์) ได้พัฒนาเศรษฐกิจและมีบทบาทเพิ่มขึ้นในภูมิภาค ดังนั้นการเปิดประเทศจึงเป็นการปฏิรูปเพื่อลดความแตกต่างของสังคม โดยให้ความสำคัญกับโครงการความทันสมัย (Modernization Program) เช่น การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เงินทุนและการจัดการ การรับเอาประสบการณ์การพัฒนาจากต่างประเทศที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจจีนได้ การเปิด

³³ Chung Chen; Lawrence Chang and Yimin Zhang, "The Role of Foreign Direct Investment in China's Post-1978 Economic Development," *World Development* 23 (1995):691-703.

³⁴ Wei-Wei Zhang, *Transforming China Economic Reform and its Political Implications* (London: Palgrave Macmillan Press Ltd, 2000), pp. 20-26.

ประเทศ โดยมีการแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรก ใน ค.ศ. 1979 มีการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones : SEZs) เพื่อดึงดูดทุนจากต่างประเทศ ช่วงที่สอง การเปิดเมืองท่าชายฝั่งทะเล (Open Coastal Cities) มี 14 เมือง เพื่อยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ใน ค.ศ. 1984 และช่วงที่สาม รัฐบาลจีนมีนโยบายจะยกระดับเขตการค้าและเขตอุตสาหกรรมเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ ในช่วงหลัง ค.ศ. 1990 โดยได้มีนโยบาย 4 ด้านคือ (1) ด้านพลังงานและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การขนส่งและการสื่อสาร (2) ด้านการบริการ เช่น การธนาคาร การเงินและการประกันภัย และการค้าปลีก (3) ด้านอุตสาหกรรม เช่น ด้านเคมีภัณฑ์ ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องจักรกล และ (4) ด้านเกษตรกรรม ดังนั้นการดึงดูดทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศจึงถือเป็นการแสดงจุดยืนของจีนในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ

Zhang และ Hock³⁵ ได้ศึกษาการพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนโดยตรงระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า จีนได้มีการพิจารณาความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนที่มีความเกี่ยวพันถึงผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างจีนกับอาเซียน โดยรัฐบาลจีนได้สนใจในการสนับสนุนให้เกิดการลงทุนในจีน โดยการปรับโครงสร้างทางการค้าและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจจีน แม้ว่าจะมีข้อจำกัดในช่วงแรก แต่จีนก็ได้สร้างความท้าทายใหม่สำหรับประเทศสมาชิกในอาเซียน ให้เห็นถึงขนาดของเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจจีนที่สามารถพึ่งพากันในทางการค้าและการลงทุนระหว่างจีนกับประเทศในกลุ่มอาเซียนมากยิ่งขึ้น

UNCTAD³⁶ ได้ศึกษา การออกไปลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ เริ่มตั้งแต่การมีนโยบายเปิดประเทศ (Open Policy) ใน ค.ศ. 1979 ในขณะนั้นจีนอยู่ในฐานะผู้ที่กำลังก้าวออกไปลงทุนในต่างประเทศ โดยที่จีนมิได้เป็นผู้รับการลงทุนรายใหญ่เท่านั้น แต่จีนยังเป็นประเทศที่ออกไปลงทุนที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยมีทั้งการลงทุนในด้านการค้า การขนส่ง การแสวงหาแหล่งทรัพยากร การท่องเที่ยว อุตสาหกรรม และกิจกรรมด้านอื่นๆ กระจายไปกว่า 160 ประเทศ มีการลงทุนทั้งในเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา อเมริกาเหนือ และยุโรป ปัจจัยที่สนับสนุนการออกไปลงทุนของจีน คือ การแสวงหาแหล่งลงทุน การเข้าถึงตลาดในต่างประเทศ การเข้าถึง

³⁵ Zhao Yong Zhang and Ow Chin Hock, "Trade Interdependence and Foreign Direct Investment between ASEAN and China," *Pergamon, World Development* 24 (1996):155-170.

³⁶ <<http://www.UNCTAD's>>, December 2003.

เทคโนโลยีในต่างประเทศ การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร และยุทธศาสตร์ในการสร้างความมั่นคงของอุตสาหกรรมภายในประเทศ การสร้างเครื่องหมายการค้าให้เกิดความยอมรับในตลาดต่างประเทศ เป็นต้น

Wong และ Chan³⁷ ได้ศึกษาการออกไปลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ พบว่าเมื่อจีนมีเงินทุนสำรองและการค้าเกินดุลกับต่างประเทศอย่างมหาศาล เป็นเหตุผลให้จีนออกไปลงทุนในต่างประเทศ แม้ว่าการลงทุนในต่างประเทศจะยังมีไม่มากนักแต่ก็มีความสำคัญในกิจการที่หลากหลายและกว้างขวาง เช่น การธนาคาร อุตสาหกรรม แหล่งทรัพยากร เป็นต้น พัฒนาการการลงทุนของจีนในต่างประเทศ สามารถแบ่งได้ 4 ช่วงเวลา คือ (1) ในช่วงแรก ค.ศ. 1979-1985 การลงทุนในด้านการค้ากับต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนโดยรัฐวิสาหกิจจีน (State Enterprise) และการลงทุนยังอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล โดยรัฐบาลเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดการและดำเนินกิจการทางการค้าและการลงทุน (2) ในช่วง ค.ศ. 1986-1991 ในช่วงนี้รัฐบาลมีนโยบายที่เปิดกว้างยิ่งขึ้น เริ่มมีวิสาหกิจเอกชน และบริษัทที่ไม่ใช่ของรัฐเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความสามารถในการหาแหล่งทุน เทคนิคและวิทยาการสมัยใหม่ และมีการร่วมลงทุนกับต่างชาติ (3) ในช่วง ค.ศ. 1992-1998 ในช่วงนี้วิสาหกิจในจังหวัดและเมืองของจีนเริ่มออกไปลงทุนยังต่างประเทศ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้ขยายการลงทุนในฮ่องกงในด้านอสังหาริมทรัพย์และการเก็บกักสินค้า ในช่วงนี้เองที่การคอร์รัปชันได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นลูกหลานหรือมีความเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงของจีน เมื่อรัฐบาลจีนเห็นสัญญาณจากการสูญเสียผลประโยชน์จากปัญหาดังกล่าว และปัญหาจากอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรากับต่างประเทศ เป็นเหตุผลให้ทาง MOFTEC เริ่มกวดขันการคัดเลือกและพิจารณาบริษัทและโครงการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งจะต้องผ่านการอนุมัติจาก MOFTEC ทำให้การลงทุนของบริษัทจีนในต่างประเทศเริ่มลดลง และ (4) ในช่วง ค.ศ. 1999-2001 รัฐบาลจีนได้มีนโยบายยุทธศาสตร์ออกไปลงทุนในต่างประเทศ (Go Out Strategy) โดยมีกฎเกณฑ์การออกไปลงทุนทำการผลิตในต่างประเทศ เช่น การผลิตสินค้าสิ่งทอ เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ซึ่งเป็นการย้ายฐานการผลิตออกไปลงทุนในต่างประเทศเพื่อการส่งออกสินค้าไปขายในตลาดโลก

³⁷ John Wong and Sarah Chan, "China's Outward Direct Investment: Expanding Worldwide," *China: an International Journal* 1 (September 2003):273-301.

Wall³⁸ ได้ศึกษา การออกไปลงทุนโดยตรงของจีนในต่างประเทศ พบว่ามีเหตุผลและปัจจัยในการออกไปลงทุน 4 ประการ คือ (1) การเข้าถึงวัตถุดิบปัจจัยในการผลิต (to secure access to raw materials) (2) การเข้าถึงตลาด (to secure market access) (3) การเป็นเจ้าของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (to secure access to proprietary technology) และ (4) การเพิ่มพูนประโยชน์จากความเข้าถึงผลประโยชน์หลากหลายระหว่างประเทศ (to gain the benefits of international diversification) นอกจากนี้จีนยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งรัฐวิสาหกิจและวิสาหกิจเอกชนก็เติบโตอย่างมีศักยภาพ และมีการออกไปลงทุนในหลายประเทศ งานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงการออกไปลงทุนของจีนว่าเป็นปรากฏการณ์การลงทุนที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการลงทุนในออสเตรเลีย และแคนาดา เพื่อแสวงหาแหล่งวัตถุดิบและปัจจัยการผลิต ในส่วนของการออกไปลงทุนในสหรัฐอเมริกา ก็เพื่อการครอบครองหรือเป็นเจ้าของเทคโนโลยี เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการลงทุนในฮ่องกงก็มีความสำคัญในการเชื่อมโยงทางการค้าและการลงทุนกับต่างประเทศ

Sung³⁹ ได้ศึกษาการออกไปลงทุนของจีนในฮ่องกง พบว่า จีนเป็นผู้นำในฐานะนักลงทุนข้ามชาติของประเทศกำลังพัฒนา โดยมีฮ่องกงเป็นจุดหมายแรกในการลงทุนของจีน อย่างไรก็ตามการออกไปลงทุนของจีนในฮ่องกง มีการคาดคะเนมูลค่าการลงทุนของบริษัทจีนที่ลงทุนในฮ่องกง (ส่วนใหญ่เป็นของรัฐบาลกลาง จังหวัด ท้องถิ่น และกองทัพ) ก่อนที่ฮ่องกงจะกลับมาเป็นของจีนใน ค.ศ. 1997 จีนสามารถใช้ฮ่องกงเป็นสะพานเชื่อมกับต่างประเทศในช่วงที่จีนมีการปฏิรูปเศรษฐกิจ และการเปิดออกสู่ต่างประเทศ ขณะเดียวกันยังเป็นประโยชน์ทั้งต่อจีน ฮ่องกง และต่างประเทศ เพื่อการลดต้นทุนจากการควบคุม การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การค้า การส่งออกสินค้า และการลงทุนในต่างประเทศ

³⁸ David Wall, "Outflows of Capital From China," OECD Development Center, Technical Paper No. 123 Produced as part of the research programme: on Reform and Growth of Large Developing Countries, 1997, pp.1-55.

³⁹ Yun Wing Sung, "Chinese Outward Investment in Hong Kong: Trends, Prospects and Policy Implications," OECD Development Center, Technical Paper No. 113 Produced as part of the research programme on Reform and Growth of Large Developing Countries, 1996, pp. 1-43.

Tan⁴⁰ ได้กล่าวว่า จากการเคลื่อนไหวการลงทุนของจีน พบว่า การลงทุนของจีนมีการกระจายการลงทุนไปยังภูมิภาคและประเทศต่างๆ อย่างมีนัยสำคัญกล่าวคือ ในช่วงเปิดประเทศจีนมีการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ มีประโยชน์จากอัตราแลกเปลี่ยน และมีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเพราะจีนได้รับประโยชน์จากการรับการลงทุน ประโยชน์จากการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น โดยมีปัจจัยด้านตลาด ต้นทุนสินค้า การต้อนรับการลงทุน และนโยบายต่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการไหลเข้าของการลงทุนในจีน ขณะเดียวกันการไหลออกของการลงทุนของจีนในต่างประเทศเพื่อสนับสนุนการส่งออก ส่วนแบ่งทางการตลาดของจีนในสี่ประเทศอาเซียน (ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย) ทำให้การไหลของการลงทุนมีสองทิศทางด้วยกัน คือ จีนไปลงทุนในอาเซียนและกลุ่มประเทศในอาเซียนไปลงทุนในจีน นอกจากนี้จีนและกลุ่มประเทศอาเซียน โดยเฉพาะไทย มาเลเซีย มีความสำคัญเพิ่มขึ้นหลังทศวรรษที่ 1990 สืบเนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางการเมือง รวมทั้งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ แต่มีข้อสังเกตว่า การลงทุนระหว่างจีนกับอาเซียนจะมีความหลากหลาย นอกจากนั้นคุณภาพปัจจัยการผลิต แรงงานที่มีทักษะ เทคโนโลยี และตลาดในภูมิภาคยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

Wu, Siaw, Sia และ Keong⁴¹ ได้ศึกษาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า ฮองกง และไต้หวัน เป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ในเอเชียที่เข้ามาลงทุนในอาเซียน ส่วนการลงทุนของจีนในกลุ่มประเทศอาเซียนยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยพบว่าใน ค.ศ. 2000 จีนได้ลงทุนเพียง 57 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ฮองกงออกไปลงทุนในกลุ่มประเทศอาเซียนมูลค่า 611 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ส่วนไต้หวันลงทุน 802 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา รวมกันแล้ว จีน ฮองกง และไต้หวัน ลงทุนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ของโลกในการลงทุนในกลุ่มประเทศ

⁴⁰ Rosalina Tan, "Foreign Direct Investment Flows and From China," in China's Economic Growth and the ASEAN, ed. Ellen H. Palanca (Manila: Philippines. APEC Study Center Network and the Philippines Institute for Development studies, 2001), pp. 1-39.

⁴¹ Friedrich Wu; Pao Tiong Siaw; Yeo Han Sia and Puah Kok Keong, Economic Division Ministry of Trade and Industry, "Foreign Direct Investments To China and Southeast Asia: Has ASEAN been Losing Out?," Economic Survey of Singapore (Third Quarter 2002):96-115.

อาเซียน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในกรอบของจีนใหญ่ (Greater China) จะพบว่า ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และมรดกทางประวัติศาสตร์เดียวกัน ทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจระหว่างจีน ฮองกง และไต้หวัน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ และนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศ

Nolan⁴² ได้ศึกษา จีนและเศรษฐกิจโลก โดยกล่าวว่า จีนกำลังเผชิญหน้าและสร้างความท้าทายใหม่ให้กับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้เนื่องจากจีนมีความภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของตน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะในประวัติศาสตร์ ทั้งในเรื่องศักยภาพของการเจริญเติบโตทางการตลาดและความใหญ่โตของประเทศ รวมถึงการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของทรัพยากรมนุษย์ ที่มีการพัฒนาอย่างมีศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์กับมหาอำนาจของโลกอย่าง สหรัฐอเมริกา ที่มีลักษณะไม่เหมือนความสัมพันธ์กับโซเวียต ยุโรป ญี่ปุ่น หรือประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ปราศจากความตึงเครียด ทำให้เกิดการกระตุ้นและการพัฒนาเพื่อยกระดับรายได้ของประเทศยิ่งไปกว่านั้น ความยิ่งใหญ่ของจีนในนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมและการแข่งขันในตลาดโลกของบริษัทจีน เป็นเหตุให้จีนต้องมีการเผชิญหน้ากับมหาอำนาจโลกในการเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินนโยบายความสัมพันธ์กับต่างประเทศมากยิ่งขึ้น

Cui⁴³ ได้ศึกษา พัฒนาการและกระบวนการในระบบตลาดโลก โดยกล่าวว่า กระแสโลกาภิวัตน์กระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลก โดยตัวแสดงหลักที่มีบทบาทสำคัญคือ บรรษัทข้ามชาติที่มีความสามารถในการปรับตัวและมีพัฒนาการในการเข้าไปจัดการและวางแผนในตลาดโลก โดยมีเป้าหมายการพัฒนา 4 ระดับคือ การเตรียมการ การเข้าไป การขยายตัว และการเพิ่มประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของบรรษัทข้ามชาติในแต่ละระดับจะมียุทธศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามรูปแบบ ขอบเขต การปฏิบัติ การจัดการ การตลาด สำหรับสภาพแวดล้อมในต่างประเทศของจีนนั้น พัฒนาการของจีนและกิจกรรมของบริษัทจีนในการลงทุนในต่างประเทศกำลังเปลี่ยนไปตามกระแสเศรษฐกิจโลก

⁴² Peter Nolan, China and the Global Economy National Champions, Industrial Policy and the Big Business Revolution (Houndsmill: palgrave, 2001), p. 115.

⁴³ Geng Cui, "The Evolutionary Process of Global Market Expansion: Experience of MNCs in China," Journal of World Business 33 (1998):87-110.

2.3.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจ จะนำมาเปรียบเทียบกับการลงทุนของญี่ปุ่น เกาหลี และ ไต้หวัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของการลงทุนของจีนในต่างประเทศ สุวินัย ภรณวลัย⁴⁴ ได้กล่าวว่า พลังทางเศรษฐกิจของบรรษัทข้ามชาติ สามารถพิจารณาได้ 3 ประเด็น คือ (1) ขนาดที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Increasing Size) ของบรรษัทข้ามชาติ (2) การกระจายผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Increasing diversify) ของบรรษัทข้ามชาติ และ (3) การทำตลาดมาอยู่ภายในบริษัทเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Increasing Internalized Market) ของบรรษัทข้ามชาติ จากรายงานของ World Investment Report⁴⁵ พบว่า การออกไปลงทุนในต่างประเทศของประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย ใน ค.ศ. 2000 มีมูลค่า 85 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา ซึ่งฮ่องกง (จีน) มีความสำคัญมากที่สุดเพราะมีการลงทุน 63 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา กล่าวคือมีมากกว่าครึ่งหนึ่งของการลงทุนทั้งหมดในจีน ส่วนการลงทุนโดยตรงจากจีนและอินเดียก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นเดียวกัน ในที่นี้การทบทวนงานศึกษาจะเริ่มด้วยงานของ Hobday⁴⁶ ในงานวิจัยเรื่อง Innovation in East Asia: diversity and development ที่มีการกล่าวว่า ญี่ปุ่นและสี่เสือแห่งเอเชีย หรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrializing Country: NICs) ของเอเชียอันได้แก่ เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮ่องกง และสิงคโปร์ ที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประเทศเหล่านี้ได้มีการลงทุนในจีน มาเลเซีย ไทยและอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของทฤษฎีห่านบิน (Flying Geese) ได้มีการกระจายความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การแข่งขันการลงทุนในภูมิภาค ที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบสหรัฐอเมริกาทั้งตลาด เทคโนโลยี และการลงทุน แม้ว่าการพัฒนาของเอเชียตะวันออกเริ่มตกต่ำลง แต่ความสำคัญของประเทศญี่ปุ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียยังมีอยู่ แต่การลงทุนของสามจีนโพ้นทะเล (ฮ่องกง ไต้หวัน และ สิงคโปร์) ยังมีความสำคัญทั้งในรูปแบบการจัดการ โครงสร้างทางอุตสาหกรรม โดยมีวิสาหกิจ

⁴⁴ สุวินัย ภรณวลัย ทฤษฎีบรรษัทข้ามชาติกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540. น.21

⁴⁵ World Investment Report, 2001, p. 4.

⁴⁶ Mike Hobday, "Innovation in East Asia: diversity and development," Elsevier Science Ltd. Technovation 15 (1995):55-63.

ขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพ ได้เริ่มเข้าร่วมแข่งขันทางธุรกิจในช่วงหลัง ค.ศ. 1985 กับต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

More⁴⁷ ได้ศึกษาจีนในตลาดโลก พบว่า การเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมตั้งแต่การปฏิรูปและการเปิดประเทศของจีนในเศรษฐกิจโลก ที่ให้ความสำคัญในเรื่องภูมิศาสตร์ ตั้งแต่การเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ การบูรณาการทางเศรษฐกิจจีนกับภูมิภาคเอเชียตะวันออก จีนให้ความสนใจในประเด็นของการเปิดพื้นที่เพื่อการเจริญเติบโตแบบเชื่อมโยงกับตลาดโลก เช่น การลงทุนจากต่างประเทศ การค้ากับต่างประเทศ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี นอกจากนี้จีนยังให้ความสำคัญกับการดำเนินความสัมพันธ์กับองค์การระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) เอเปค (Asia Pacific Economic Cooperation: APEC) และการเข้าเป็นสมาชิกของ WTO รวมทั้งความสัมพันธ์แบบทวิภาคีและพหุภาคีกับต่างประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายเปิดประเทศของจีน

วิวัฒน์ชัย อัดถากร⁴⁸ ได้ศึกษาการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย พบว่าสาเหตุที่ทำให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นออกไปลงทุนในประเทศไทย มีเหตุผลสำคัญ คือ การรักษาและขยายตลาด (Market Oriented Type) การลงทุนประเภทนี้จะมีรูปแบบต่าง ๆ เช่น การที่บริษัทการค้าตั้งขึ้นมาเพื่อจำหน่ายสินค้าที่นำเข้าจากญี่ปุ่น การที่บริษัทมุ่งแสวงหาตลาดใหม่ การเข้ามาลงทุนเพื่อลดข้อเสียเปรียบกับบริษัทในท้องถิ่นนั้นๆ หรือการที่บริษัทเข้าไปลงทุนเพื่อรักษาตลาดที่เคยนำเข้าสินค้ามาจากบริษัทตน แต่ต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากประสบปัญหาการกีดกันทางภาษีและการนำเข้าสินค้าจากญี่ปุ่น นอกจากด้านตลาดแล้ว การใช้แรงงาน (Labor Utilization Type) ก็เป็นแรงดึงดูดที่สำคัญในการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การใช้ทรัพยากรและวัตถุดิบของประเทศที่เข้าไปลงทุน (Resource-Securing Oriented Type) นโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลไทย และการให้สิทธิพิเศษด้านภาษี นับว่าเป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในไทย

⁴⁷ Thomas G. More, China in The World Market: Chinese Industry and International Sources of Reform in the Post-Mao Era (New York: Cambridge University Press, 2002), p.17.

⁴⁸ วิวัฒน์ชัย อัดถากร, บทบาทของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2518), น. 12-18.

ภรณ์ กาญจนะพังคะ⁴⁹ ได้ศึกษาเรื่องธุรกิจร่วมในประเทศไทยเฉพาะกรณี ธุรกิจร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทย โดยอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ธนาคารแห่งประเทศไทย และแหล่งอื่นๆ รวมถึงการสำรวจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจที่ได้รับการส่งเสริมใน พ.ศ. 2517-2518 ผลการศึกษาพบว่า การลงทุนของญี่ปุ่นที่ร่วมทุนกับคนไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึง พ.ศ. 2517 โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยที่การลงทุนดังกล่าวมีจำนวนกิจกรรมมากที่สุด มีสินทรัพย์มากที่สุด มีทุนจดทะเบียนมากที่สุด และใช้คนงานมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ ที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาลักษณะการถือหุ้นของต่างชาติ ปรากฏว่า นักลงทุนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ถือหุ้นระหว่างร้อยละ 30.0-49.9 ของทุนจดทะเบียน สำหรับปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการลงทุนขึ้นอยู่กับประเภทอุตสาหกรรมที่เข้ามาลงทุน กล่าวคือ อุตสาหกรรมประเภทอาหาร มูลเหตุจูงใจคือ การใช้ทรัพยากรในประเทศที่เข้าไปลงทุนและการได้รับสิทธิพิเศษ อุตสาหกรรมสิ่งทอ มูลเหตุจูงใจคือ การได้รับสิทธิพิเศษ การเข้าถึงตลาดที่กำลังขยายตัว และการจ้างงานต่ำ อุตสาหกรรมเคมีและยา มูลเหตุจูงใจคือ เพื่อแข่งขันกับผู้ผลิตอุตสาหกรรมเดียวกันและการได้รับสิทธิพิเศษ อุตสาหกรรมโลหะ มูลเหตุจูงใจคือ การเข้าถึงตลาดที่กำลังขยายตัว อุตสาหกรรมเครื่องยนต์และส่วนประกอบยานยนต์ มูลเหตุจูงใจคือ การเข้าถึงตลาด การได้รับสิทธิพิเศษ การมีค่าจ้างแรงงานต่ำและเพื่อหลีกเลี่ยงกำแพงภาษีหรือการจำกัดการนำเข้า อุตสาหกรรมเกษตรเหมืองแร่และกระดาษ มูลเหตุจูงใจคือ การใช้ทรัพยากรหรือวัตถุดิบภายในประเทศ

Tambunlerchai⁵⁰ ได้ศึกษาเรื่องการลงทุนของญี่ปุ่นในไทย รวมทั้งประโยชน์จากการลงทุนทั้งสองฝ่าย (ไทย-ญี่ปุ่น) โดยใช้วิธีการศึกษาแบบพรรณนาความและใช้ข้อมูลปฐมภูมิด้วยการส่งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์บริษัททั้งของไทยและญี่ปุ่นจำนวน 65 ราย เป็นบริษัทญี่ปุ่น 22 ราย และบริษัทไทย 43 ราย พบว่า สาเหตุและแรงจูงใจทำให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นเข้ามา

⁴⁹ ภรณ์ กาญจนะพังคะ, ธุรกิจร่วมในประเทศไทย (ศึกษาเฉพาะกรณีธุรกิจร่วมทุนญี่ปุ่น-ไทย) (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521).

⁵⁰ Somsak Tambunlerchai, "Attitude and Experience in Japanese-Thai Joint Venture Investment", in Current Development in Thai-Japanese Economics Relations: Trade and Investment, Edited by Medhi Krongkaew (Bangkok: Thammasat University Press, 1980), pp. 270-315.

ลงทุนในไทย คือ ปัจจัยทางด้านการขยายตัวของตลาด (Expanding Market) ซึ่งประกอบด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทย และการเจริญเติบโตของความต้องการสินค้าอุตสาหกรรม (Growing Demand for the Products Manufacture) นอกจากนี้ปัจจัยด้านแรงงานก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของนักลงทุน เพราะไทยมีค่าจ้างแรงงานถูก (Low-Cost Labor) และการมีแรงงานสัมพันธ์ที่ดี (Good Labor Relation) ในส่วนของมาตรการจูงใจการลงทุนจากรัฐบาลไทย ได้แก่ การยกเว้นภาษีรายได้ การลดกำแพงภาษีสินค้า วัตถุดิบและสินค้าทุน การช่วยเหลือเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยน รวมถึงการหลีกเลี่ยงอุปสรรคด้านภาษีและข้อจำกัดในการนำเข้าสินค้าต่าง ๆ ในไทย (To Avoid Tariff Barriers or Import Restriction) สำหรับปัจจัยสำคัญที่สุดต่อการตัดสินใจเข้ามาลงทุนในไทยของญี่ปุ่นคือ เสถียรภาพทางการเมือง (Political Stability) ของไทย

จุลชีพ ชินวรรณ และสมศักดิ์ แด่มบุญเลิศชัย⁵¹ ได้ศึกษาเรื่องการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยและแนวโน้มในทศวรรษ 1980 พบว่า ไทยได้รับการลงทุนจากญี่ปุ่นน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน (เพียง 5.6 เปอร์เซ็นต์ของการลงทุนของญี่ปุ่นในกลุ่มประเทศอาเซียน) และการลงทุนของญี่ปุ่นในไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม โดยญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แต่การเพิ่มขึ้นของการลงทุนจากญี่ปุ่นในไทยยังน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับ การเพิ่มของการลงทุนของญี่ปุ่นในกลุ่มประเทศอาเซียนอื่น ๆ ใน พ.ศ. 2515 ไทยมีการลงทุนจากญี่ปุ่นมากเป็นอันดับสองรองจากอินโดนีเซีย แต่หลังจากนั้นเป็นต้นมา อัตราการเพิ่มขึ้นของการลงทุนของญี่ปุ่นในกลุ่มประเทศอาเซียนอยู่ในอัตราที่สูงมาก และไทยกลับกลายเป็นประเทศที่ได้รับการลงทุนจากญี่ปุ่นน้อยที่สุดในอาเซียน สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจาก ญี่ปุ่นมีการลงทุนขนาดใหญ่ในอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เพื่อการพัฒนาพลังงานและทรัพยากรธรรมชาติ และมีความสนใจลงทุนเพิ่มขึ้นในสิงคโปร์ และมาเลเซีย ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา สำหรับอุตสาหกรรมญี่ปุ่นที่เข้ามาลงทุนในไทย เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า เคมีภัณฑ์ อาหาร และเครื่องใช้ไฟฟ้า สำหรับมูลเหตุจูงใจต่อการลงทุนที่สำคัญคือ เพื่อเข้าถึงตลาดสินค้า อุตสาหกรรมที่กำลังขยายตัว เพื่อที่จะได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากสิทธิพิเศษที่ประเทศเจ้าบ้านเสนอให้ เพื่อ

⁵¹ จุลชีพ ชินวรรณ และ สมศักดิ์ แด่มบุญเลิศชัย, “การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยและแนวโน้มในทศวรรษ 1980,” ใน ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น: สิบปีหลังการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น, บรรณาธิการ. บัญญัติ สุรการวิทย์ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันญี่ปุ่นศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), น. 108-149.

หลีกเลี่ยงการกีดกันทางภาษีหรือการจำกัดการนำเข้าในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อตอบโต้กับคู่แข่งการผลิตรายอื่น ๆ ที่เข้าไปลงทุน และเพื่อหาประโยชน์จากการมีค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่า

Siripaisalpipat และ Hoshino⁵² ศึกษาเรื่อง ประโยชน์จากการแข่งขันการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของญี่ปุ่นในไทย พบว่า การพิจารณาถึงผลประโยชน์เฉพาะของบริษัทและการพิจารณาทางเลือกของบริษัทในการดำเนินงานของบริษัทลูกในต่างประเทศ มีจุดมุ่งหมายตามผลประโยชน์เฉพาะระหว่างผู้ถือหุ้นของบริษัทและการเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินงานในลักษณะการเป็นเจ้าของบริษัทสาขา โดยสมมติฐานของการลงทุนโดยตรงของญี่ปุ่นในไทย คือ ในการร่วมลงทุนต้องมีบทบาทการดำเนินงานระดับสูงมากกว่าการร่วมลงทุนเท่านั้น ซึ่งผู้ร่วมลงทุนญี่ปุ่นจะมีความเกี่ยวพันในระดับสูงกับผลประโยชน์โดยตรงของบริษัท แต่ถ้าหุ้นส่วนของญี่ปุ่นไม่มีผลประโยชน์โดยตรงก็จะทำให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพได้

ธีรพันธุ์ ยมมาภัย⁵³ ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงของบรรษัทข้ามชาติจากประเทศไต้หวันในประเทศไทย งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีพรรณนาความ ส่วนข้อมูลก็ใช้จากการเก็บรวบรวมจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน และธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งถือเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้มาจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์นักลงทุนชาวไต้หวันจำนวน 24 ราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยต่างๆ ที่ผลักดันให้นักลงทุนชาวไต้หวันออกมาลงทุนนอกประเทศ ได้แก่ การหวังประโยชน์ในสิทธิพิเศษจากรัฐบาลของประเทศผู้รับการลงทุน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด รองลงมา ก็เพื่อหวังประโยชน์จากค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่า การป้องกันการสูญเสียตลาด และเพื่อให้ประเทศที่ไปลงทุนเป็นฐานการผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศที่สามหรือส่งกลับประเทศตนเอง สำหรับปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้นักลงทุนชาวไต้หวันเข้ามาลงทุนในไทย ได้แก่ การหวังสิทธิพิเศษที่รัฐบาลไทยให้แก่นักลงทุนโดยการยกเว้นภาษีเครื่องจักรและอุปกรณ์ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด รองลงมา ได้แก่ การหาแรงงานที่มีฝีมือได้ง่ายและมีค่าจ้างค่อนข้างต่ำ การยกเว้นหรือลดภาษีวัตถุดิบนำเข้า ส่วนลักษณะทั่วไปของการลงทุนจากไต้หวัน พบว่า โครงการของไต้หวันจะเน้นลงทุนในโครงการขนาดเล็ก และขนาดกลาง ลักษณะการลงทุนจะมุ่งเน้นโครงการที่ใช้แรงงาน

⁵² Pimonwan Siripaisalpipat, and Yasuo Hoshino, "Firm-specific advantages, entry modes, and performance of Japan FDI in Thailand. ELSEVIER," <<http://www.Elsevier.com / locate / econbase>>, 2002.

⁵³ ธีรพันธุ์ ยมมาภัย, "ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของบรรษัทข้ามชาติจากประเทศไต้หวันในประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540).

เป็นหลัก ทางด้านสาขาการลงทุน พบว่า อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้าเป็นโครงการที่ได้รับอนุมัติส่งเสริมการลงทุนสูงสุด สำหรับแนวโน้มการลงทุนของได้วันที่เข้ามาลงทุนในไทยนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้น เนื่องจากนโยบายการลงทุนสู่แดนใต้ (Go South Investment Policy) ของรัฐบาลได้วันนั่นเอง

เกศินี วิฑูรชาติ, ภาณี รูปสม และ สุทิน สายสงวน⁵⁴ ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะคตินักธุรกิจเกาหลีต่อการค้าการลงทุนในประเทศไทย พบว่า นักธุรกิจเกาหลีได้ที่ลงทุนในไทยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อลดต้นทุนการผลิตและดำรงความสามารถในการแข่งขันเป็นหลัก เพราะแรงงานไทยมีค่าจ้างแรงงานถูกโดยเปรียบเทียบ มีทักษะและมีปัญหาแรงงานระดับปานกลาง และเนื่องจากบริษัทเกาหลีได้ที่ย้ายฐานการผลิตไปต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นบริษัทขนาดเล็กและขนาดกลาง ที่มุ่งข้อได้เปรียบในการแข่งขันที่ต้นทุนต่ำกว่าจากค่าจ้างแรงงานถูกเป็นปัจจัยสำคัญ ทั้งนี้ การย้ายฐานการผลิตอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสู่ไทยจะทำให้มีความได้เปรียบทั้งการลดต้นทุนการผลิตและสามารถรักษามาตรฐานคุณภาพสินค้าไว้ได้ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนการขนส่งสินค้าสู่ตลาดในภูมิภาคอาเซียนได้อีกด้วยเพราะไทยมีที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตามยังคงมีปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ อัตราภาษีนำเข้าชิ้นส่วนค่อนข้างสูงและระบบการจัดการที่ไม่แน่นอน มีการคอร์รัปชัน การไม่รักษาเวลา นายหน้าไม่เชื่อถือ เป็นต้น

ฐิติวรรณ ศรีเจริญ⁵⁵ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยกำหนดการลงทุนของไทยในจีน โดยศึกษาวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ กรณีการลงทุนของบริษัท 15 บริษัท แบ่งเป็น 3 ภาค คือ ภาคอุตสาหกรรม ภาคเกษตรกรรม และภาคบริการ ระยะเวลาของการศึกษาคอบคลุมตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศจีนเริ่มเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยกำหนดการลงทุนในจีนของธุรกิจไทยทั้ง 15 ราย สามารถอธิบายโดยทฤษฎีการสังเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ สรุปได้ 3 ประการ คือ ประการแรก ปัจจัยด้านความได้เปรียบในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินบางประการ พบในกรณีการลงทุนของธุรกิจอาหารสัตว์ ธุรกิจพลังงาน ธุรกิจเบียร์ ธุรกิจอะไหล่และการประกอบรถยนต์และธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งเป็นความได้เปรียบจากการมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการ

⁵⁴ เกศินี วิฑูรชาติ, ภาณี รูปสม และ สุทิน สายสงวน, "ทัศนคติของนักธุรกิจเกาหลีต่อการค้าการลงทุนในประเทศไทย," วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา 10 (มกราคม- มิถุนายน 2542): 23-36.

⁵⁵ ฐิติวรรณ ศรีเจริญ, "ปัจจัยที่กำหนดการลงทุนของไทยในจีน," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

จัดการในสาขาธุรกิจนั้น ประการที่สอง ปัจจัยด้านความได้เปรียบในการทำให้เป็นประโยชน์แก่องค์การด้วยตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดการลงทุนที่พบในกรณีของธุรกิจแปรรูปน้ำมันรำข้าว ประการที่สาม ปัจจัยด้านความได้เปรียบเฉพาะในแหล่งที่ตั้ง โดยเฉพาะปัจจัยด้านทรัพยากรพบในกรณีธุรกิจเฟอร์นิเจอร์ ธุรกิจเมลามีน ปัจจัยด้านขนาดและอัตราการเติบโตของตลาดประเทศจีน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในกรณีการลงทุนของธุรกิจปิโตรเลียม ธุรกิจอะไหล่และการประกอบรถยนต์ ธุรกิจเบียร์ ธุรกิจสินค้าอุปโภคบริโภค ธุรกิจแปรรูปน้ำมันละหุ่งและการส่งออกข้าวหอมมะลิ ธุรกิจธนาคาร และธุรกิจค้าปลีก ส่วนปัจจัยด้านนโยบายรัฐบาลพบในกรณีธุรกิจพลังงาน สำหรับโอกาสการลงทุนของไทยในจีนในภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นแต่อัตราความเสี่ยงก็สูงเหมือนกัน ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมนั้นไทยมีโอกาสด้านการลงทุนสูงมากเพราะไทยมีความชำนาญอีกทั้งจีนยังให้การสนับสนุน ส่วนโอกาสการลงทุนในภาคบริการยังมีไม่มากนัก ทั้งยังมีการแข่งขันและความเสี่ยงสูงด้วย

2.3.3 ปัจจัยทางการเมือง

การศึกษาของ วิวัฒน์ชัย อัตถากร⁵⁶ ได้ศึกษาเรื่อง การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทฤษฎีภูมิ พบว่า สาเหตุที่ทำให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นออกไปลงทุน มีเหตุผลสำคัญ คือ ความมีเสถียรภาพและความมั่นคงของประเทศไทยดีกว่าประเทศใกล้เคียง เช่น ลาว กัมพูชา และเวียดนาม และด้วยเหตุนี้เอง ทำให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นลงทุนในประเทศไทยสูงกว่าประเทศอื่นๆ หลายประเทศในแถบนี้ด้วย

จุลชีพ ชินวรรณ และสมศักดิ์ แด่มบุญเลิศชัย⁵⁷ ได้ศึกษาเรื่อง การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยและแนวโน้มในทศวรรษ 1980 พบว่า นักลงทุนญี่ปุ่นในประเทศไทยให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องเสถียรภาพทางการเมือง นโยบายที่แน่นอนเกี่ยวกับการลงทุนจากต่างประเทศ

⁵⁶ วิวัฒน์ชัย อัตถากร, บทบาทของการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2518), น. 12-18.

⁵⁷ จุลชีพ ชินวรรณ และ สมศักดิ์ แด่มบุญเลิศชัย, "การลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยและแนวโน้มในทศวรรษ 1980," ใน ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น: สิบปีหลังการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น, บรรณาธิการ. บัญญัติ สุรการวิทย์ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), น. 108-149.

และสภาพแรงงานสัมพันธ์ที่ดี สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ทักษะคติของคนในประเทศนั้นต่อการลงทุนจากต่างประเทศ ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและอัตราการเจริญเติบโตที่แน่นอนของเศรษฐกิจในประเทศที่จะเข้าไปทำการลงทุน

อรอนงค์ เรืองอนุพงศ์⁵⁸ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างไทย-จีน : มุมมองของไทย พบว่า ก่อนที่ประเทศทั้งสองจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย-จีนมีความขัดแย้งต่อกัน อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา ดังนั้น ไทยจึงถือว่าจีนเป็นภัยคุกคามหลักต่อความมั่นคงของประเทศ อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นทั้งสองฝ่ายได้ตัดสินใจเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันใน พ.ศ. 2518 แต่ความสัมพันธ์ก็เสื่อมลงหลังจากเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2519 เมื่อเวียดนามบุกกัมพูชาใน พ.ศ. 2522 ไทยก็ต้องเผชิญกับภัยคุกคามโดยตรง อันได้แก่ การดำรงกองทหารของเวียดนามไว้ในกัมพูชา และเวียดนามยังเป็นพันธมิตรที่สำคัญของสหภาพโซเวียต ภายใต้สถานการณ์ในช่วงนั้น จีนจึงตัดสินใจจะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับไทย โดยจีนได้ยกเลิกการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และเน้นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลไทยมากขึ้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยในเรื่องเวียดนามมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างไทย-จีนในช่วงหลัง พ.ศ. 2522

To⁵⁹ ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอาเซียน : หุ่นส่วนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศในอาเซียนได้เริ่มขึ้นในทศวรรษ 1970 โดยจีนเริ่มด้วยนโยบายเปิดประเทศ (Open-Door) ส่วนประเทศอินโดนีเซีย และสิงคโปร์ได้มีความสัมพันธ์กับจีนในช่วงทศวรรษ 1990 ซึ่งในเวลานั้นถือเป็นการสิ้นสุดของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างสองขั้วมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ขณะเดียวกันก็เกิดความไม่มั่นใจต่อทัศนะของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีน รวมถึงความไม่แน่ใจในเรื่องผลประโยชน์อันเกิดจากความสำคัญของเศรษฐกิจจีนที่เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น กล่าวคือ การที่จีนมีกระบวนการและองค์กรที่หลากหลายในอาเซียนภายใต้สถานการณ์ใหม่และยังอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าสหรัฐอเมริกาทำให้เกิดความหวาดระแวงต่อจีนในเรื่องที่เป็นปัญหาดก้างในภูมิภาค โดยในอนาคตจะเน้นไปที่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีน มากกว่าความวิตกในด้านความมั่นคง อย่างไรก็ตามการพิจารณา

⁵⁸ อรอนงค์ เรืองอนุพงศ์, "ความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างไทย-จีน: มุมมองของไทย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540).

⁵⁹ Lee Lai To, "China's Relations with ASEAN: Partners in the 21st Century?," *Pacific Review* 13 (February 2001):61-71.

ความสัมพันธ์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การพิจารณาระหว่างเศรษฐกิจและความมั่นคงจึงยังคงดำเนินการควบคู่กันไป

Wedeman⁶⁰ ได้ศึกษาแนวคิดนโยบายการดำเนินธุรกิจของจีน พบว่า บทบาทของพรรคและกลุ่มสนับสนุนทางธุรกิจมีความแนบแน่นในนโยบายการพัฒนาของสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China: PRC) โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน (the Chinese Communist Party: CCP) มีอำนาจและมีการใช้อำนาจทางการเมืองในการควบคุมสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้น การที่บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองในการปกครองประเทศ จึงเป็นเหตุให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ พรรค และธุรกิจหรือตัวแสดงทางเศรษฐกิจ (Economic Actors) โดยที่พรรคคอมมิวนิสต์มีอำนาจผูกขาดและได้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและธุรกิจในจีน อย่างไรก็ตามธุรกิจในจีนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับวิสาหกิจ เช่น รัฐวิสาหกิจ (State-Owned Enterprises: SOEs) วิสาหกิจร่วมหมู่ของเมืองและหมู่บ้าน (Collective Enterprises, Township and Village Enterprises: TVEs) และวิสาหกิจเอกชน (Private Enterprises) รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างพรรคและธุรกิจในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับความร่วมมือในผลประโยชน์ทางธุรกิจ และผลประโยชน์ของประเทศ

Wei, Varela และ Hassan⁶¹ ได้ศึกษา การปฏิรูปรัฐวิสาหกิจจีน (China's State Owned Enterprises: SOE) ภายใต้การดำเนินการของรัฐ ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ (1) รัฐวิสาหกิจ (State-Owned Enterprises: SOE) โดยรัฐบาลกลางเป็นเจ้าของ และการจัดหาผู้จัดการในการดำเนินงานของบริษัท (2) วิสาหกิจร่วมหมู่ (Collective-Owned Enterprises : COE) เป็นวิสาหกิจที่รัฐบาลท้องถิ่นเป็นเจ้าของ เช่น วิสาหกิจเมืองและหมู่บ้าน เป็นต้น (3) วิสาหกิจแบบผสม (Mixed Enterprises: ME) เป็นวิสาหกิจเอกชนสมัยใหม่โดยรัฐเป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่และให้เอกชนเป็นผู้ถือหุ้นบางส่วนและแบ่งบางส่วนให้เอกชน (4) วิสาหกิจที่ต่างประเทศเป็นเจ้าของทั้งหมด (Wholly Foreign-Owned Enterprises: FOE) ส่วนใหญ่เป็นวิสาหกิจโดยกลุ่มจีนโพ้นทะเลและ

⁶⁰ Andrew Wedeman, "State predation and rapid growth Politicization of business in china," in *Political Business in East Asia*, Edited by Edmund Terence Gomez (London and New York: Routledge 2002), pp.155-181.

⁶¹ Zuobao Wei; Oscar Varela and M. Kabir Hassan, "Ownership and performance in Chinese manufacturing industry," *Journal of Mutational Financial Management* 12 (2002):61-78.

ต่างประเทศเป็นเจ้าของ (5) การร่วมลงทุน (Joint Ventures: JV) หมายถึงการร่วมลงทุนระหว่างบริษัทที่รัฐเป็นเจ้าของและวิสาหกิจร่วมทุนจีนกับบริษัทต่างชาติ หรือบริษัทเอกชนภายในประเทศจีนกับบริษัทต่างชาติ (6) วิสาหกิจที่เอกชนในประเทศเป็นเจ้าของภายในประเทศ (Domestic Private-Owned Enterprises: POE) เป็นการถือครองทรัพย์สินโดยผู้ร่วมทุนที่เป็นของเอกชน

กล่าวโดยสรุป ประเด็นทางการเมืองระหว่างไทยกับจีน แม้ว่าจะมีบทบาทลดลงจากในอดีตในช่วงของความร่วมมือทางการทูต การเมือง และความมั่นคงในภูมิภาค แต่ความสัมพันธ์ทางการเมืองยังมีอิทธิพลอยู่ในความสัมพันธ์ระดับรัฐ ในฐานะที่จีนยังเป็นรัฐสังคมนิยม การตัดสินใจในการดำเนินความสัมพันธ์จึงยังขึ้นอยู่กับผู้นำประเทศและรัฐบาล อย่างไรก็ตามความมั่นคงของจีนยังคงถูกท้าทายจากต่างประเทศ บรรษัทข้ามชาติหรือกลุ่มเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในรูปแบบใหม่เสมอ แต่รัฐบาลจีนก็ยังเป็นเจ้าของบรรษัทข้ามชาติที่สำคัญ ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างรัฐจึงยังมีความจำเป็นอยู่

2.3.4 ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

การเสนองานทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาของ เกษียร เตชะพีระ⁶² เรื่อง จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน คนชั้นกลางถูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย พบว่า หลังเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535 วัฒนธรรมการเมืองไทยในช่วงนั้นคือ การจินตนากรรมชาติไทยขึ้นใหม่ที่เป็นไปในทิศทางพหุนิยม ชาตินิยม (มากกว่านิยมเชื้อชาติ) โดยถือประชาสังคมเป็นศูนย์กลาง และยึดประชาธิปไตยยิ่งขึ้น หัวข้อของกระบวนการนี้ได้แก่ อาการตื่นตัวสนใจวัฒนธรรมจีน และปฏิบัติการปลูกฝังค่านิยมวัฒนธรรมจีนขนานใหญ่ จินตนากรรมชุมชนชาติไทยใหม่ดังกล่าว มีชนชั้นกลางผู้มั่งคั่ง และมีอำนาจต่อรองทางการเมือง (ซึ่งจำนวนมากเป็นลูกจีน) เป็นฐานทางสังคมและมีปัญญาชนเป็นกองหน้า ในระยะที่ผ่านมา พวกเขาค่อยๆ เปลี่ยนสถานะของเอกลักษณ์แห่งชาติไทย จากองค์ประธานผู้ปกครองวัฒนธรรมการเมือง มาเป็นวัตถุที่เปลี่ยนแปลงได้ ดัดแปลงได้ จินตนาการใหม่ได้ด้วยการเมืองวัฒนธรรม

⁶² เกษียร เตชะพีระ, จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางถูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาและฝึกอบรมนักข่าว หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, 2537), น. 36.

ธเนศวร์ เจริญเมือง⁶³ ศึกษาเรื่อง ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม พบว่า สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นผลผลิตเล็ก ๆ ขึ้นหนึ่งในกระบวนการระดับโลกที่คนจำนวนมากรู้จักกันในนามโลกาภิวัตน์ จุดใหญ่ใจความของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ คือ การขยายอาณาเขตทางเศรษฐกิจของนักธุรกิจออกไปให้ครอบคลุมทั่วโลกเพื่อแสวงหาผลกำไรในการดำเนินธุรกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนาสำหรับบุคคลหลายฝ่าย เพราะดินแดนดังกล่าวมีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากที่ยังไม่ถูกนำมาใช้ มีแรงงานราคาถูก มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายที่สามารถสร้างกำไรมหาศาลให้แก่ผู้ลงทุน และปัจจัยภายในบางประการในดินแดนดังกล่าวที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาว นอกจากนี้ หากประเทศทั้งสี่ที่มีความเกี่ยวข้องกับสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจโดยตรงสามารถเพิ่มความสัมพันธ์กันมากขึ้นในดินแดนดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกมากมายในทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวในแง่วัฒนธรรม หากไม่มีการสร้างความเข้มแข็งให้แก่วัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมชายแดนด้วยการกระจายอำนาจทางการเมืองให้แก่ท้องถิ่น และหากไม่ยุติบทบาทการครอบงำเชิงอำนาจนิยมของวัฒนธรรมในดินแดนสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่มาช้านาน ก็จะต้องถึงกาลล่มสลายลงในทศวรรษนี้อย่างแน่นอนโดยเฉพาะในบริเวณของสังคมที่ “ไม่มีการปลดปล่อย”

หลิน ปัน⁶⁴ ในการศึกษา อั้งตี้เกีย เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก พบว่า ในประเทศไทยความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันอยู่ร่วมกันระหว่างทุนจีนกับอำนาจปกครองพื้นเมืองนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หนีไม่พ้น และดูเหมือนจะย้อนรอยกลับไปเสียจนกระทั่งกลายเป็นความจริงอย่างหนึ่งของชีวิต เป็นอะไรบางอย่างที่เป็นปกติวิสัย นักธุรกิจจีนกับชนชั้นสูงไทยยิ่งใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นพิเศษในระยะสองสามทศวรรษ แต่อันที่จริงความสัมพันธ์ของพวกเขาทุกวันนี้เป็นการสืบสานแบบแผนความสัมพันธ์แต่เก่าก่อน พ่อค้าจีนผู้เดินทางมาค้าขายในเมืองไทยในศตวรรษก่อน ๆ ได้เข้ามาตอบสนองวัตถุประสงค์ประการหนึ่งซึ่งประชากรไทยส่วนใหญ่ที่เป็นไพร่ทาสไม่ค่อยเหมาะสมที่จะทำ นั่นคือเข้ามาเล่นบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลาง ดูแลจัดการการค้าขายอันเป็นแหล่งรายได้ของราชสำนัก เมื่อสนธิสัญญาบาวริงเปิดเมืองไทยออกรับการค้าระหว่างประเทศ ชาวจีนก็ประสบช่องทางที่ยิ่งใหญ่กว่าเก่าในการใช้พรสวรรค์ทางการค้าของตนและเป็นแกนกลางที่โยงธุรกิจต่างชาติเข้ากับธุรกิจท้องถิ่น

⁶³ ธเนศวร์ เจริญเมือง, ไทย-พม่า-ลาว-จีน สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2538), น. 243.

⁶⁴ หลิน ปัน, อั้งตี้เกีย เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก, แปลโดย เกษียร เตชะพีระ (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2540), น. 363.

Tsang⁶⁵ ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้จากประสบการณ์การร่วมทุนของจีนโพ้นทะเล พบว่า การพิจารณาการลงทุนของครอบครัวนักธุรกิจจีน (Chinese Family Businesses: CFBs) มีกระบวนการเรียนรู้ขององค์กรและการตัดสินใจจะอยู่บนพื้นฐานของการแข่งขัน ครอบครัวธุรกิจจีน มักไม่มีรูปแบบและโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว รวมถึงแนวคิดในการลงทุน การส่งสมาชิกในครอบครัวเข้าไปดำเนินการจัดการ ที่มีความจงรักภักดีสูงต่อศูนย์กลางอำนาจการจัดการและการดำเนินยุทธศาสตร์การตัดสินใจของนักธุรกิจจีน นอกจากนั้นประสบการณ์การตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับหัวหน้าครอบครัว

Liu⁶⁶ ศึกษาเรื่อง สังคมทุนนิยมและเครือข่ายทางธุรกิจของจีนสมัยใหม่ โดยการเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ในความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของเครือข่ายนักธุรกิจจีน (Chinese Business Networks) และนักลงทุนข้ามชาติ โดยใช้แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เกิดขึ้นของผู้ลงทุนจีนในอาเซียน ซึ่งมีนัยสำคัญคือ สายสัมพันธ์ทางสังคม (Social Connection) รวมถึงตัวแสดงที่ไม่ใช่ชาวจีนที่เป็นเครือข่ายธุรกิจจีนในโลก ขณะเดียวกัน Fang⁶⁷ ได้ศึกษา วัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพลังขับเคลื่อนเพื่อการปรับตัวของบรรษัทข้ามชาติจีน พบว่า การปรับตัวบรรษัทข้ามชาติจีนเป็นไปเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในตลาดอุตสาหกรรม และการซื้อขายสินค้า โดยชี้ให้เห็น 3 ประเด็น คือ การลงทุน การตัดสินใจ กระบวนการทางการเมือง ดังนั้นการเรียนรู้และวิวัฒนาการแบบแผนการลงทุนภายใต้ลัทธิพาณิชย์นิยมทำให้เกิดการปรับตัวบรรษัทข้ามชาติจีนในความสัมพันธ์ทางธุรกิจยุคใหม่

Fan⁶⁸ ได้ศึกษาเรื่อง สายสัมพันธ์ (Connection) หรือ แนวคิดของกวานซี (Guanxi) ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติทางธุรกิจ การพิจารณาธรรมชาติของกวานซีมีการให้นิยามความหมายที่หลากหลาย โดยที่กวานซีหมายถึงกระบวนการความสัมพันธ์ทางสังคม และกวานซีตั้งอยู่บน

⁶⁵ Eric W. K. Tsang, "Learning From Overseas venturing experience the case of Chinese family businesses," *Journal of Business Venturing* 17 (January 2002):21-40.

⁶⁶ Hong Liu, "Social Capital and Business Networking: A Case Study of Modern Chinese Transnationalism," *Southeast Asian Studies* 39 (December 2001):358-383.

⁶⁷ Tony Fang, "Culture as a Driving Force for Interfirm Adaptation: A Chinese Case," *Industrial Marketing Management* 30 (2001):51-63.

⁶⁸ Ying Fan, "Questioning Guanxi: definition, classification and implications," *Pergamon, International Business Review* 11 (October 2002):543-561.

พื้นฐานความสัมพันธ์ในระดับปัจเจก กวานที่สามารถแยกได้ 3 ลำดับ คือ ครอบครัว เพื่อน และนักธุรกิจ เมื่อวิเคราะห์บทบาทของกวานในธุรกิจแบบจีนจะมีอยู่ด้วยกัน 5 ลักษณะคือ (1) กวานที่มีความสำคัญทางเทคนิคมากกว่ายุทธศาสตร์ (2) กวานที่เป็นการเข้าถึงความสัมพันธ์ของบุคคลและมีประโยชน์ในการแข่งขันทางธุรกิจ (3) กวานที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลทางธุรกิจและเจ้าหน้าที่รัฐ (ยังเป็นการถามว่าเป็นการคอร์รัปชันหรือวัฒนธรรม) (4) กวานที่มีผลกระทบต่อสาธารณะในวงกว้างภายใต้บริบทของความเป็นเจ้าของทางธุรกิจ และ (5) บทบาทของกวานที่เป็นมากกว่าความสัมพันธ์ทางธุรกิจ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีความสำคัญลดลง แต่ในทางวัฒนธรรมยังมีความสำคัญในระบบการตลาดของเครือข่ายสังคมจีน

Standifird และ Marshall⁶⁹ ได้ศึกษา หลักการพื้นฐานในการปฏิบัติทางธุรกิจของกวานที่ พบว่า จุดมุ่งหมายของแนวทางการปฏิบัติทางธุรกิจแบบกวานของจีน เป็นส่วนประกอบที่ยังรักษาลึกทางสังคมมานาน และเป็นแบบแผนที่สามารถแสดงให้เห็นถึงความพยายามแสดงความสัมพันธ์ในสังคมแบบใหม่ กวานที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต้นทุนการดำเนินธุรกิจ โดยแนวทางการปฏิบัติทางธุรกิจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ของต้นทุนมากกว่าประโยชน์ทางโครงสร้าง และเครือข่ายกวานซึ่งจะมีการพัฒนาที่ดี ถ้ามีการบูรณาการตามหลักการของกวานที่และหลักการขั้นพื้นฐานของตลาดในการดำเนินธุรกิจ

Smith, Wang และ Leung⁷⁰ ได้ศึกษา การจัดการการร่วมทุนในจีน พบว่า การศึกษาของผู้นำชนชั้นกลางที่ทำงานวิสาหกิจในจีนนั้น ผู้จัดการจีนจะมีความเชื่อมั่นและพึ่งพาตัวเองสูง โดยพิจารณาจากความเข้มแข็งของรัฐวิสาหกิจมากกว่าการร่วมลงทุน นอกจากนั้นบ่อยครั้งที่การทำงานของผู้จัดการจีนในการร่วมลงทุนที่ไม่เข้าใจปัญหา เมื่อทำงานร่วมกับตะวันตกหรือผู้ร่วมทุนต่างชาติ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นในการทำงานมักจะเกิดปัญหาระหว่างผู้ร่วมทุนจีนกับผู้ร่วมลงทุนต่างประเทศ แสดงว่าแนวทางการปฏิบัติงานความสัมพันธ์กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งมักจะมีปัญหาในการตัดสินใจกับผู้ร่วมงานต่างชาติในลักษณะที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

⁶⁹ Stephen S. Standifird and R. Scott Marshall, "The Transition Cost Advantage of Guanxi-Based Business Practices," *Journal of World Business* 35 (2000):21-42

⁷⁰ Peter B. Smith; Zhong Ming Wang and Kwok Leung, "Leadership, Decision-Making and Cultural Context : Event management within Chinese joint ventures," *Leadership Quarterly* 8 (1997):413-431.

2.3.5 ความสัมพันธ์ไทย-จีน

การศึกษาวิจัยด้านความสัมพันธ์ไทย-จีน นั้นมีนักวิชาการที่ศึกษาอยู่หลายท่านด้วยกัน อาทิ ศาสตราจารย์ ดร. เขียน ถีระวิทย์ ในฐานะผู้บุกเบิกด้านจีนศึกษาและความสัมพันธ์ไทย-จีน โดยมีงานศึกษาหลายชิ้นด้วยกันที่สำคัญคือ ไทยจะค้ากับจีนไปทำไม (2517) วิวัฒนาการการปกครองของจีน (2517)⁷¹ การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน (2519)⁷² จีนกับสังคมโลก (2519) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน ในทรรศนะของคนไทย (2522) จีนผลิตแผ่นดิน (2527)⁷³ จีน-ไทยในศตวรรษที่ 21 ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า Sino-Thai relation; past and future prospect (2542) และ นโยบายต่างประเทศจีน (2541)⁷⁴ ซึ่งได้พยายามตั้งคำถามว่า “จีนมีอะไรดี” และเราคนไทยควรมองจีนในฐานะคนไทย ไม่ใช่มุมมองของตะวันตก “รู้และเข้าใจจีนอย่างไร” แล้วไทยควรทำอย่างไรในการสร้างความสัมพันธ์กับจีนในฐานะประเทศที่มีความใกล้ชิดทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม และจีนเป็นประเทศที่มีบทบาทและมีอิทธิพลทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชีย

จุลชีพ ชินวรรณ ได้มีงานศึกษาคือ สัมพันธไมตรีไทย-จีน : 15 ปี แห่งมิตรภาพ (2518-2533) จีนสู่ศตวรรษที่ 21 การเมืองของจีนปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต (2537) และยังได้วิจารณ์บทความเรื่อง “ทรรณะบางประการเกี่ยวกับพัฒนาความสัมพันธ์ในความร่วมมือฉันมิตรระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทย” ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า (2543)⁷⁵ และยังได้

⁷¹ เขียน ถีระวิทย์, วิวัฒนาการการปกครองจีน (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2517).

⁷² เขียน ถีระวิทย์, การเมืองการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กราฟิเคอาร์ท, 2519).

⁷³ เขียน ถีระวิทย์, จีนผลิตแผ่นดิน (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527)

⁷⁴ เขียน ถีระวิทย์, “ความสัมพันธ์ไทยกับจีนในอนาคตที่พึงปรารถนา,” ใน ความสัมพันธ์ไทย-จีน เหลียวหลังแลหน้า (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543).

⁷⁵ จุลชีพ ชินวรรณ, สัมพันธไมตรีไทย-จีน: 15 ปี แห่งมิตรภาพ พ.ศ. 2518-2533 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533); จุลชีพ ชินวรรณ, สองทศวรรษ ไทย-จีน ความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พ.ศ. 2518-2538 ความสัมพันธ์ไทย-จีน (กรุงเทพฯ: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออก

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ไทย-จีน ที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกเป็นระยะของการฟื้นฟูความเข้าใจกันตั้งแต่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต 1975 ช่วงที่สองระยะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ และเข้าสู่ยุคของความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ในช่วงหลัง 1990 ในช่วงนี้ถือได้ว่าไทยและจีนมีความสัมพันธ์ทางด้านการค้าและการลงทุนระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจีนมีบทบาทเด่นในการปฏิรูปเศรษฐกิจ

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน มัธยมศึกษาคือ 15 ปี แห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน (2533) , เส้นทางปฏิรูประบบเศรษฐกิจจีน : ทฤษฎีและการปฏิบัติ (2535) แนวปฏิบัติการติดต่อค้าขายกับประเทศจีน (2540) และความสัมพันธ์ไทย-จีน : เส้นทางการค้าและการลงทุนไทย-จีน (ตอนใต้) กวางตุ้ง กวางสี ยูนนาน (2537)⁷⁶ ได้กล่าวว่า ปัจจุบันการลงทุนของไทยในจีนมีมากกว่าที่จีนมาลงทุนในไทย หน่วยธุรกิจไทยที่ลงทุนในจีนอย่างเป็นล่ำเป็นสันได้แก่บริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ ส่วนการลงทุนของจีนในไทยเริ่มครั้งแรกใน พ.ศ. 2521 อันเป็นช่วงเวลาที่จีนเริ่มใช้นโยบายเปิดประเทศเพื่อรับการลงทุนจากต่างประเทศ การลงทุนของจีนในไทยระยะแรก แม้ไม่ประสบความสำเร็จสูงในแง่ผลกำไร แต่จีนมีจุดมุ่งหมายส่วนหนึ่งเพื่อศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์ของไทยในด้านการลงทุน ซึ่งไทยดำเนินการมานานกว่า 20 ปีแล้ว ดังนั้นในแง่การส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ จีนจึงทำได้ดีกว่าไทย แม้จะดำเนินการที่หลังไทย ทั้งนี้โดยอาศัยบทเรียนจากไทยและประเทศอื่นๆ ในอาเซียน รวมทั้งกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่

ในอนาคตหากจีนใช้นโยบายเปิดกว้างทางเศรษฐกิจอย่างถึงที่สุด โดยทุกฝ่ายยึดหลักการพื้นฐานที่สำคัญ คือ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่ทัดเทียมกัน แทนการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะฝ่ายตน ศักยภาพอันกว้างใหญ่ไพศาลของจีนจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างโฉมหน้าใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งแก่ประเทศจีนเองและประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาศักยภาพความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ, 2538) และ จุลชีพ ชินวรรณ, “ทรงสนะบางประการเกี่ยวกับพัฒนาความสัมพันธ์ในความร่วมมือฉันมิตรระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทย,” ใน ความสัมพันธ์ไทย-จีน เฝยวหลังแลหน้า, บรรณาธิการ. เขียน ธีระวิทย์ และ เจีย แยนจอง (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), น. 266-267.

⁷⁶ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 15 ปี แห่งความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับจีน (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533) และ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, การค้าและการลงทุนไทย-จีนตอนใต้ (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 14.

กับจีน จักบรรลุผลสูงสุดได้หากมีการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจครอบคลุมประเทศเพื่อนบ้านที่แวดล้อมไทยกับจีน อันได้แก่ทุก ๆ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สุรชัย ศิริไกร⁷⁷ ได้ศึกษาเรื่อง นโยบายต่างประเทศของจีนต่อประเทศอาเซียน ซึ่งเป็น การมองนโยบายของจีนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศในกลุ่มอาเซียน พบว่า การพัฒนาที่ทันสมัยเป็นนโยบายระยะยาวที่จีนให้ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นปัจจัยสำคัญต่อการ กำหนดนโยบายต่างประเทศของจีนในสมัยเติ้งเสี่ยวผิง ความต้องการเงินทุน วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีจากตะวันตก ทำให้จีนต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศตะวันตกรวมทั้งประเทศ โลกที่สามและประเทศอาเซียนที่อยู่ใกล้เคียงกับประเทศจีนเพื่อให้นโยบายการพัฒนาที่ทันสมัย ประสบผลสำเร็จ

ผู้นำจีนได้พยายามปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศอาเซียนโดยการแก้ไขปัญหาคือ เป็นอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ปัญหาชาวจีนสองสัญชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศอาเซียน และปัญหาพรรค คอมมิวนิสต์ในประเทศอาเซียนที่นิยมจีนหรือเคยได้รับการสนับสนุนจากจีน เพื่อให้เกิดความ ไว้วางใจต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของการค้า การลงทุน และการร่วมมือทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ระหว่างจีนกับอาเซียน

วรศักดิ์ มหัทธโนบล⁷⁸ ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจการเมืองจีน โดยได้กล่าวว่า นับตั้งแต่ ทศวรรษ 1990 ทิศทางความสนใจในเรื่องจีนของคนไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ กล่าวคือ ได้เปลี่ยนแปลงจากที่เคยสนใจในเรื่องวรรณกรรม พงศาวดาร วัฒนธรรมประเพณี หรือ การเมือง (ในระบบคอมมิวนิสต์ที่ดูลึกลับในสมัยหนึ่ง) มาเป็นความสนใจในเรื่องเศรษฐกิจโดยตรง ความสนใจต่อประเด็นนี้เป็นไปอย่างกว้างขวาง และเป็นไปในขณะที่เศรษฐกิจฟองสบู่ยังไม่ปะทุ ขึ้นเป็นวิกฤติในไทยเมื่อปี 1997 ความสนใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่กลุ่มธุรกิจไทยคาดหวังจะ ทำการค้าการลงทุนในจีน และหวังว่าจะได้กำไรจากกิจกรรมนั้น แต่ผลก็คือ มีกลุ่มธุรกิจอยู่เพียงไม่กี่รายที่ประสบความสำเร็จ ปัญหานี้เกิดจาก กลุ่มที่ล้มเหลวนั้นถูกกระแสดังกล่าวทั้งจาก สื่อมวลชนไทยและจีนโน้มน้าวให้คล้อยตามว่า จีนคือโอกาสใหม่ทางเศรษฐกิจที่จะสร้างกำไร ได้ ความล้มเหลวนี้มีสาเหตุมาจากการมุ่งให้ความสนใจต่อประเด็นเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวโดด ๆ โดย

⁷⁷ สุรชัย ศิริไกร, นโยบายต่างประเทศของจีนต่อประเทศอาเซียน (กรุงเทพมหานคร: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 69-70.

⁷⁸ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, เศรษฐกิจการเมืองจีน (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย (สกว.) และศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยความร่วมมือของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น. 5-6.

ตัดขาดซึ่งความสนใจที่มีต่อประเด็นอื่นๆ ที่สำคัญและจำเป็นต้องเรียนรู้ไม่แพ้กัน เช่น ประเด็นทางด้านการเมืองหรือแม้แต่วัฒนธรรม

Sabhasri⁷⁹ ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์จีน-อาเซียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ความสัมพันธ์จีนและอาเซียนมีความสำคัญยิ่งขึ้นในช่วงที่จีนปฏิรูปเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจจีนเติบโตแข็งแกร่งขึ้น การลงทุนของจีนในอาเซียน พบว่า ใน ค.ศ. 1999 มีมูลค่า 135.8 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีถึงร้อยละ 1 ของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในอาเซียน ในส่วนการลงทุนของจีนในไทย พบว่า มีจำนวนโครงการที่ได้รับการอนุมัติ 9 โครงการใน ค.ศ. 1998 และ 13 โครงการใน ค.ศ. 1999 ซึ่งมีเพียง 3 โครงการที่ได้รับการสนับสนุน ใน ค.ศ. 1998 และ 4 โครงการใน ค.ศ. 1999 การลงทุนของผู้ลงทุนจีนจะให้ความสนใจในด้าน การเกษตร เคมี และกระดาษ การลงทุนถึงปัจจุบันมีมูลค่าน้อยกว่า 200 ล้านบาท (ประมาณ 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา) เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ทั้งทางด้านการค้าและการลงทุนเพิ่มขึ้นในช่วงหลังการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกของจีน

สุนิสา สุขชี⁸⁰ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทบริษัทข้ามชาติไทยในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ไทย-จีน พ.ศ. 2524-2539 พบว่า บริษัทข้ามชาติของไทยที่ไปลงทุนในจีน มีบทบาททำให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน ขยายขอบเขตจากการค้าไปสู่การลงทุน ซึ่งทำให้รัฐบาลไทยต้องหันมาสนใจนโยบายเกี่ยวกับการลงทุนของไทยในจีน โดยเฉพาะการกำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐไทยในจีน โดยมีสภาพแวดล้อมของเศรษฐกิจโลกที่มีการแข่งขันสูงขึ้นเป็นตัวผลักดันให้บริษัทข้ามชาติของไทย ต้องทำการผลักดันให้รัฐบาลไทยกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุค โดยอาศัยปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศของไทยเป็นหลักคือ ช่วง พ.ศ. 2524- สิงหาคม 2531 และช่วงหลังเดือนสิงหาคม 2531 ถึง พ.ศ. 2539 ในยุคแรกบริษัทข้ามชาติไทยได้อาศัยเครื่องมือคือ กลไกต่างๆ ที่รัฐบาลไทยเปิดให้ และอาศัย "สายสัมพันธ์" ที่มีอยู่กับผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายในเวลานั้น ทำการผลักดันให้รัฐบาลไทยกำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยในจีน ประจวบกับการที่รัฐบาลไทยได้รับการเสนอจากรัฐบาลจีนให้ทำความตกลงว่าด้วยการส่งเสริม

⁷⁹ Chayodom Sabhasri, "Forging Closer ASEAN-CHINA Economic Relations in The Twenty-first Century," <http://www.aseansec.org/%5cnewdata%5asean_chi.pdf>, October 2001.

⁸⁰ สุนิสา สุขชี, บทบาทบริษัทข้ามชาติไทยในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ไทย-จีน พ.ศ. 2524-2539 (กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

และคุ้มครองการลงทุนของไทยในจีน เพื่อแลกกับการช่วยซื้อสินค้าเกษตรจากไทย ส่วนในยุคที่สอง บรรษัทข้ามชาติรายย่อยของไทยได้อาศัยเครื่องมือชนิดเดียวกับในยุคแรกผลักดันให้มีการริเริ่มโครงการที่เชื่อมโยงเศรษฐกิจ และในยุคเดียวกันนี้ก็มีบรรษัทข้ามชาติอีกประเภทหนึ่งมีบทบาทในการผลักดันให้เกิดนโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยในจีน โดยแลกเปลี่ยนกับการยอมร่วมมือกับรัฐวิสาหกิจสำคัญของไทยในการลงทุนขยายกิจการของรัฐวิสาหกิจในจีน อย่างไรก็ตาม นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยในจีนยังประสบปัญหาอยู่หลายประการ ทั้งสาเหตุจากฝ่ายไทย และฝ่ายจีน นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบอย่างหนักจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจเอเชีย พ.ศ. 2540

วิทยากร เชียงกูล⁸¹ ศึกษาเรื่อง จีนในระบบเศรษฐกิจโลก พบว่า ฐานะและบทบาททางเศรษฐกิจของจีนและผลกระทบต่อไทย ในแง่การลงทุนระหว่างจีนกับไทย ยังมีน้อยเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ โอกาสที่ไทยจะไปลงทุนในจีนจึงเป็นโอกาสของบริษัทขนาดใหญ่เท่านั้น เพราะมีการแข่งขันสูง ส่วนการลงทุนของจีนในไทยก็มุ่งมาใช้ทรัพยากร เช่น การปลูกป่ายูคาลิปตัส หรือขายบริการ เช่น รับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ การลงทุนระหว่างสองประเทศยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ลงทุนมากกว่าประชาชนในประเทศทั้งสอง ไทยและอาเซียนจะได้ประโยชน์จากจีนมาก หากมีการเจรจาโดยตรงแบบทวิภาคีและแบบภูมิภาค รวมถึงมีข้อตกลงที่พิเศษกว่าข้อตกลงทั่วไปในเวทีองค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมจะได้ประโยชน์มากกว่าประเทศกำลังพัฒนา หากอาเซียน จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และอินเดีย สามารถร่วมมือกันได้จริง กล่าวคือประเทศที่รวยกว่าและใหญ่กว่ายอมช่วยเหลือประเทศที่จนกว่าและเล็กกว่า ภูมิภาคนี้ก็จะเติบโตและเข้มแข็งขึ้นอีกมาก

การลงทุนและการค้ากับจีนรวมทั้งการท่องเที่ยวมีโอกาสขยายตัวมากขึ้น ถ้ามีการร่วมมือกันพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่ผ่านอินโดจีน และเส้นทางจากพม่าไปจีน ให้ครอบคลุมสะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะจะช่วยลดต้นทุนในการขนส่งสินค้า นอกจากนั้น การที่จีนทางภาคใต้มีประชากรมากและมีเศรษฐกิจเติบโต แต่การเติบโตแบบนี้กลับให้ผลประโยชน์แก่คนบางกลุ่มมากกว่าประชาชนส่วนใหญ่ เมื่อมีการเปิดประเทศกว้างขึ้น ก็สร้างปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งสองฝ่าย เช่น มีปัญหาแรงงานเถื่อน โสเภณี อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ยาเสพติด โรคเอดส์ ดังนั้น จึงไม่ควรมอง

⁸¹ วิทยากร เชียงกูล, “ฐานะและบทบาททางเศรษฐกิจของจีนและผลกระทบต่อไทย,” ใน จีนในกระแสการเปลี่ยนแปลง, บรรณาธิการ: ชลธิรา สัตยารัตนา (กรุงเทพมหานคร: โครงการความร่วมมือระหว่างศูนย์ไทย-เอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต กับ ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2545), น. 274-276.

เรื่องการค้ากับจีนในแง่ผลกระทบทางเศรษฐกิจล้วนๆ หากต้องมองในแง่ผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้นจีน ไทย อินเดีย อาเซียน ควรจะร่วมมือกันในแง่ สังคม การศึกษา การวิจัย วิชาการต่างๆ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมด้วย จึงจะทำให้ภูมิภาคนี้ เจริญเติบโตไปพร้อมๆ กันอย่างยั่งยืน

สมภพ มานะรังสรรค์⁸² ได้ศึกษาเรื่อง จีน : มหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 โดยกล่าวว่า ศตวรรษที่ 18 เป็นของอังกฤษ ศตวรรษที่ 19 เป็นของสหรัฐอเมริกา และที่กำลังกล่าวถึงทั่วโลกว่า ศตวรรษที่ 21 เป็นของจีน ซึ่งกำลังสร้างความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจาก การได้สมาชิกภาพ WTO ของจีน จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตามมาอย่างมากมาย เพราะการปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของจีนกับสมาชิกของ WTO กว่า 130 ประเทศทั่วโลก ไม่เพียงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบแก่เศรษฐกิจจีน เท่านั้น แต่ระบบเศรษฐกิจโลกก็จะได้รับผลกระทบตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีสถานะเป็นทั้งคู่แข่ง คู่ค้า และคู่ร่วมลงทุนของจีน

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในเรื่อง การลงทุนโดยตรงของจีนในไทย มีแรงจูงใจการลงทุนและ ปัจจัยการลงทุนหลายอย่างด้วยกัน แต่ที่สำคัญในวงการวิชาการความสัมพันธ์ไทย-จีน ก็คือ ยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการลงทุนของจีนในไทย ดังนั้นเพื่อที่จะเข้าใจจีน ควรอย่างยิ่งที่จะเรียนรู้ และเข้าใจจีนอย่างเท่าทันทั้งปัจจัยเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ไม่เช่นนั้นแล้วจะเป็น การยากที่จะปรับตัวได้ทันกับสถานการณ์ของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป โดยประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเริ่มที่จะให้ความสำคัญในการติดต่อสร้างสายสัมพันธ์กับจีน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจีนกำลังก้าว ขึ้นมาเป็นผู้มีบทบาทนำของภูมิภาคเอเชียและของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งทางด้านการเมืองและ เศรษฐกิจ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้ก็เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ทั้งทางด้านการค้า และการลงทุน และด้านอื่น ๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่มั่นคงและใกล้ชิดยิ่งขึ้น

⁸² สมภพ มานะรังสรรค์, จีนมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 เศรษฐกิจหลังยุคปฏิรูป ลู่ทาง การลงทุนของคนไทยในประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิถีสานคดี, 2546).